

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Institutionen för landskapsarkitektur,
planering och förvaltning

Ögonblick

En observationsstudie om rytm och lek på Gustav
Adolfs torg i Malmö

Anna Peterson

Självständigt arbete · 30 hp

Landskapsarkitektprogrammet

Alnarp 2022

Ögonblick - en observationsstudie om rytm och lek på Gustav Adolfs torg i Malmö

Moments

– an observational study about rhythm and play at Gustav Adolf's square in Malmö

Anna Peterson

Handledare: Allan Gunnarsson, SLU,
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Karl Lövvie, SLU,
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr. examinerator: Stefan Lindberg, SLU,
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: A2E
Kurstitel: Independent Project in Landscape Architecture
Kurskod: EX0846
Program/utbildning: Landskapsarkitekturprogrammet
Kursansvarig inst: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2022

Nyckelord: observation, rytm, lek, lekfullhet, plats, genius loci, homo ludens

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

Att observera och undersöka platser är en förutsättning för att vi som landskapsarkitekter ska kunna skapa hållbara miljöer.

Syftet med det här arbetet har varit att genom observation och litteraturstudier karaktärisera platsen Gustav Adolfs torgs materialitet, själ och funktion samt undersöka interaktionen mellan plats och användare. Specifikt undersöks platsen utifrån två huvudsakliga fenomen – rytm och lek – som jag genom mina observationer har identifierat som essentiella begrepp och företeelser vid karaktäriseringen av interaktionen mellan plats och användare på Gustav Adolfs torg.

Den teoretiska utgångspunkten har varit fenomenologisk. Fenomenologins strävan att beskriva och karaktärisera snarare än att förklara hur användarna upplever saker och ting har varit framgångsrik för studien. Genom att låta användarnas vardagliga och rutinmässiga aspekter stå i centrum för min forskning har jag nått en ökad förståelse för interaktionen mellan plats och användare.

Genom att karaktärisera platsen utifrån begreppen rytm och lek kan slutsatser om sambandet mellan plats och användare kunnat dras. Rytmen fungerar som Gustav Adolfs torgs underliggande, diskreta arkitektur – olika scener utspelar sig på torget samtidigt. Mellanrummen, tid för att leka och interagera är på Gustav Adolfs torg begränsade och torget karaktäriseras snarare av brist på lek än lekfullhet.

Att leva med platsen, att besöka den ofta och under långa sammanhängande tidpunkter har varit nyckeln till att få en detaljerad förståelse för samspelet mellan det offentliga rummet och det vardagliga livet på Gustav Adolfs torg.

Abstact

For landscape architects, observing and investigating a site is essential for the ability to create sustainable environments.

The purpose of this study is to characterize Gustav Adolf's square's materiality, soul and function through observation and literature studies. It also investigates the interaction between the site and its users. Specifically, the site is examined through two main phenomena - rhythm and play - which I have identified through my observations as essential in the characterization of the interaction between Gustav Adolf's square and its users.

The study has its theoretical roots in phenomenology. Phenomenology aspires to describe and characterize rather than explain how users experience things. By letting the users' everyday life be at the center of my research, I have gained an increased understanding of the interaction between the site and its users.

By characterizing the site based on the concepts of rhythm and play, conclusions can be drawn about the connection between the site and its users. The rhythm functions as Gustav Adolf's square's underlying, discreet architecture - different scenes take place in the square at the same time. Time to play and interact are limited on Gustav Adolf's square and it is characterized by a lack of play rather than playfulness.

Living with the site, visiting it often and for long continuous periods has been essential in gaining a detailed understanding of the interplay between the public space and everyday life on Gustav Adolf's square.

Innehåll

Kapitel 1: Introduktion	8
Förord	8
Bakgrund	9
Syfte och frågeställningar	10
Avgränsningar	11
Rapportens utformning	12
Kapitel 2: Tillvägagångsätt	13
Teoretiska utgångspunkter	14
Val av plats	15
Litteratur	17
Observation	18
Min process	23
Kapitel 3: Platsen	24
3.1 Platsbegreppet	25
3.2 Rytmi	34
3.3 Lek	57
Kapitel 4: Diskussion	75
Mina fynd	76
Att leva med en plats	78
Metodkritik	79
Slutsats	81

Tack till min handledare Allan Gunnarsson för
genomläsning och många goda råd under arbetets gång.

Förord

För att synliggöra en plats måste den utforskas. Det är en slags samtidsarkeologi, där olika dimensioner mejslas fram, såsom historia, minnen, berättelser, ljud, ljusförhållanden, fåglars sång, djurs och växters reaktioner på vår närvaro och så allt detta som vi möter i stunden på oberäkneliga och förunderliga vis. Sådana möten kan inte tänkas fram. Det är omöjligt att ens planera dem, även om vi kan hoppas på att detta sker. Det enda vi kan göra är att se till att mötena blir möjliga genom att vistas på platsen. Vistas där länge. Först då träder platsen fram och blir tydlig.

Emma Göransson (2015 s.126)

Vad Emma Göransson, konstnär, arkeolog och forskare vid Arkitektur och Designcentrum belyser med citatet ovan är en dimension av plats som landskapsarkitekter oftast inte har tid att undersöka. Med detta arbete vill jag ta mig den tiden, att utforska en plats på djupet.

I fjol, under mitt fjärde år på landskapsarkitekturbildningen läste jag kursen Designproject – composition and materiality vilken gav inspiration till detta arbete. Kursen väckte ett intresse för tid och tids påverkan på platser och gav mig nya verktyg för att identifiera och karaktärisera platserns identitet och materialitet. I mitt framtida yrkesliv vill jag bära med mig dessa kunskaper för att skapa platser som håller över tid.

Bakgrund

Mitt intresse för människor och platser har funnits så länge jag kan minnas. När jag var tonåring brukade jag och min bästa kompis sitta på olika parkbänkar i Majorna i Göteborg och titta på de som passerade. Vi kommenterade vad de gjorde, vart de var på väg, hur de såg ut. Ofta roade vi oss med att tänka på vilka personerna var och vad de drömde om. Den bästa bänken fanns vid en spårvagnshållplats. Vi kallade den för varma bänken för den var uppvärmd på vintern. Där kunde vi sitta länge.

När jag började studera till landskapsarkitekt och kom i kontakt med Jan Gehls *Livet mellan husen* (1971) väcktes intresset åter till liv. Jag kände igen mig i Gehls sätt att observera människor och miljö. Under utbildningens gång har jag fortsatt att intressera mig för observation av platser och människor och vill med detta arbete fördjupa mina kunskaper ytterligare.

I min vardag passerar jag ofta Gustav Adolfs torg som för mig och många andra Malmöbor ligger på väg någonstans, på väg till skolan, på väg till centralstationen, på väg till vänner. Torget är omgärdat av några av Malmös äldsta och pampigaste byggnader på tre sidor och på den fjärde, västra sidan, gränsar torget till Malmös gamla begravningsplats.

Torget nuvarande form är signerad landskapsarkitekten Sven-Ingvar Andersson och invigdes 1997. I en intervju från invigningen av det nyrenoverade torget (Roslund 1997) berättar Sven-Ingvar Andersson att människans upplevelse av torget har varit det viktigaste ” [...] det gäller att skapa ramen kring människors liv”.

Syfte och frågeställningar

Med detta arbete önskar jag skapa en fördjupad förståelse för platsbegreppet, med förhoppningen om att jag i mitt framtida yrkesliv ska bli bättre på att se platsers inneboende potential.

Mitt syfte är att genom observationer karaktärisera platsen Gustav Adolfs torgs materialitet, själ och funktion samt undersöka interaktionen mellan plats och användare.

Specifikt undersöker jag platsen utifrån två huvudsakliga fenomen – rytm och lek – som jag genom mina observationer har identifierat som essentiella begrepp och företeelser vid karaktäriseringen av interaktionen mellan plats och användare på Gustav Adolfs torg. Jag har därför låtit följande frågeställningar guida min undersökning:

- 1) Vad karaktäriserar användarnas interaktion med platsen i relation till begreppet rytm?
- 2) Vad karaktäriserar användarnas interaktion med platsen i relation till begreppen lek och lekfullhet?

Avgränsningar

Arbetet pågick mellan november 2021 och mars 2022. Rapporten berör inte hur platsen fungerar under övriga delar av året. Då projektet genomförs under vinterhalvåret kommer aktiviteten på torget troligen vara lägre än om studien hade utförts under sommarhalvåret.

Studien är begränsad till att behandla en plats - Gustav Adolfs torg i Malmö. De byggnader som finns på torget kommer inte läggas någon större vikt vid. De behandlas endast som rumsavskiljande element i preferin. Platsens gestaltning och materialval berörs endast kortfattat för att skapa en kontext till observationerna och omfattas därmed inte av någon närstudie. För att ge platsen en historisk kontext återfinns ett par historiska nedslag i texten men rapporten ger inte någon ingående bild av platsens historia.

Rapporten studerar platsen utifrån ett fenomenologiskt perspektiv. Det är därmed inte teorier om det offentliga rummet som i första hand studeras. Detta är ett omfattande forskningsfält som jag har valt bort för att istället få möjlighet att lägga mycket tid på observationer av platsen och de människor som befolkar den.

Rapportens utformning

Efter jul, halvvägs in i projektet började jag analysera det material jag hittills hade samlat in. Jag gick igenom de bilder, skisser och anteckningar jag samlat in från observationerna och kopplade dem till den litteratur jag hade läst. Från detta material kunde jag identifiera två huvudsakliga fenomen – rytm och lek som har fått ligga till grund för uppsatsens utformning och innehåll.

Rapporten är indelad i 4 kapitel. I det första inledande kapitlet presenteras arbetets bakgrund, syfte, frågeställningar och avgränsningar. Det andra kapitlet: Tillvägagångssätt, presenterar material, metod och min process. Kapitel 3 utgör rapportens huvuddel och är indelat i tre avsnitt: 3.1 diskuterar platsbegreppet, 3.2 undersöker vad som karaktäriserar användarnas interaktion med platsen i relation till begreppet rytm och 3.3 undersöker vad som karaktäriserar användarnas interaktion med platsen i relation till begreppen lek och lekfullhet. I kapitel 4 - rapportens avslutande del återvänder jag till frågeställningarna och diskuterar arbetets gång.

Kapitel 2: Tillvägagångssätt

I detta kapitel beskriver jag mina teoretiska utgångspunkter, motiverar val av studieobjekt, beskriver tillvägagångssättet samt delar med mig av min process.

Teoretiska utgångspunkter

Fenomenologi

Arbetet kommer att genomföras som en kvalitativ undersökning där jag tillämpar en hermeneutisk metodik och utgår från mig själv och mina egna tolkningar av platsen. Under platsbesöken kommer jag tillämpa fenomenologin som ett sätt att tolka det jag ser.

Fenomenologin fokuserar framförallt på mänskliga erfarenheter. Ur ett fenomenologiskt perspektiv är det vardagliga och de rutinmässiga aspekterna av livet inte triviala eller rutinmässiga. Tvärtom står de i centrum för forskarens uppmärksamhet. Fenomenologin strävar efter att beskriva och karaktärisera snarare än att förklara hur de involverade upplever saker och ting (Denscombe 2018).

Fenomenologens uppgift är att presentera förmågan att se saker genom andras ögon. Det är därför viktigt att forskaren har en förmåga att sätta sina egna övertygelser inom parentes för att få en bild av hur andra människor interagerar med omvärlden (ibid.).

Val av plats

Platsen jag har valt är Gustav Adolfs torg som ligger i centrala Malmö. Malmö är en del av den snabbt växande och urbana Öresundsregionen och har blivit beskriven som en ”exceptionellt lyckad” postindustriell stad (Kärrholm et.al 2015). Omvandlingen från industristad till kunskapsstad har gått snabbt – sedan 1990-talet har Malmös befolkning vuxit med nästan 50 % (Malmö stad 2022).

Det fanns flera anledningar till att jag valde Gustav Adolfs torg som studieobjekt. Jag letade efter en offentlig plats där det fanns dokumenterad historia i form av bilder och texter. Platsen skulle gärna bestå av både hårdgjorda material och vegetation. Gustav Adolfs torg är både torg och park i ett. Jag sökte efter en plats där det fanns en puls, en rytm som gick att få grepp om och eftersom studien utförs under vinterhalvåret och framförallt under dagtid föll valet på en central plats.

Genom åren, i takt med att staden har förändrats har Gustav Adolfs torg genomgått ett flertal omvandlingar. Som torgbildning har Gustav Adolfs torg existerat sedan 1806 då kung Gustav IV Adolf flyttade till Malmö och gav platsen dess namn. Tidigare var platsen en sankmark i utkanten av den medeltida staden intill den gamla stadsmuren (Rosengren & Striner 2019).

Fig 1. Malmö 1812. Malmö stad (2022).

Fig 2. Malmö 2022. Malmö stad (2022).

Fig 3. Projektplats. Plan över Gustav Adolfs torg.

1. Busstation
2. "Fintoan"
3. "Hjärtträdet" *Platanus x hispanica*
4. Fontän "Öresund"
5. "Julträdet" *Fagus sylvatica* 'Purpurea Latifolia'
6. Servicebyggnad med restaurang, kiosk och toalett
7. Kungalunden *Acer platanoides*
8. Staty "Uni"
9. Sivert Lindbloms Fontäner

Litteratur

Litteraturen jag utgått från har jag funnit genom att söka på SLU-bibliotekets databas Primo och Malmö stadsbiblioteks söktjänst MALIN. Genom kedjesökning har jag hittat mycket litteratur i referenslistorna i andra publikationer. Rapporten lyfter fram existerande teorier om observation, plats, rytm och lek. Studien är tvärvetenskaplig och behandlar landskapsarkitektur, filosofi, sociologi och historia.

Jan Gehl och Birgitte Sparres bok *How to study public life* (2013), Georges Perecs *An attempt at exhausting a place in Paris* (1975) och antologin *Urban squares – spatio-temporal studies of design and everyday life in Öresund region* (Kärrholm et.al 2015) var i arbetets inledningsskede viktiga inspirationskällor.

I arbetet med rapportens huvuddel har antologin *Arkitekturteorier* (Kairos 1999), filosofen Henri Lefvres bok *Rhythmanalysis space time and everyday life* (2004) och kulturhistorikern Johan Huizingas *Homo ludens: den lekande människan* (1945) varit primära källor.

Sökord inkluderar bland annat begreppen: rytm (rhythm), tid (time), lek (play), Homo ludens, rum (space), plats (place).

Observation

Att använda observation som metod för att förstå människors beteende är en etablerad metod inom socialantropologin (Björklund & Hannerz 2017). En socialantropolog genomför ofta långvariga och omfattande observationer i syfte att få förstahandskännedom om ett samhälle eller grupp.

Inom landskapsarkitektur har observation som metod inte varit lika självklar. Enligt den danske arkitekturprofessor Jan Gehl (2013) utgörs grunden i landskapsarkitektur av två komponenter – rummet och livet. Historiskt sett har arkitekturen framförallt fokuserat på utformandet av rummet och den andra komponenten – livet har kommit i andra hand. När Jane Jacobs uppmärksammade detta med boken *The Death and Life of Great American Cities* (1961) bidrog det till ett paradigmskifte. Genom att observera hur och på vilket sätt människor använde stadens offentliga rum kunde Jacobs argumentera för en stadsplanering som, i motsats till den rådande modernismens abstrakta och rationella tänkande, bör se till den mänskliga skalan i högre utsträckning. Idag är Gehl och Jacobs böcker med uppmaningar om att observera livet i staden med egna ögon, några av de första som sätts i händerna på nya landskapsarkitektstudenter. Vi uppmanas under utbildningen att titta efter lekspår, prata med de boende och analysera rörelsemönster – allt för att göra det vi gestaltar så användarvänligt som möjligt.

Direkt observation innebär att en situation observeras i realtid, samtidigt som den sker (Rosengren 1971). Gehl och Sparre (2013) använder sig av direkt observation i sin forskning för att försöka förstå varför vissa platser används och andra inte. Gehl och Sparre (2013) liknar observatörens roll vid ”en fluga på väggen”. Observatören iakttar men deltar inte i det som sker i den studerade miljön och de som observeras är inte medvetna om att de blir observerade. Rosengren (1971) beskriver denna typ av observation som fullständigt observation.

Fälttekniker

I boken *How to study public life* (2013) presenterar Gehl och Sparre en rad metoder och tekniker som utvecklats under de senaste 50 åren för att studera interaktionen mellan det offentliga rummet och människorna som använder det. Verktögen kan användas för att förstå hur det offentliga rummet används och i förlängningen få oss att förstå hur vi kan göra det intressantare och mer funktionellt. I mina observationer har jag framförallt använt mig av tre av de tekniker som Gehl och Sparre (2013) presenterar: fotografera, titta efter spår och dagboksanteckningar.

Fotografera

För att försöka mig på att förstå platsens rytm har jag använt mig av timelapse-fotografering. Timelapse, eller intervallfotografering är en väletablerad teknik för att fånga små, spontana händelser. Den amerikanske sociologen William H. Whyte var en av de första att använda metoden när han på 1970-talet studerade människors användande av offentliga platser i New York. Genom att använda sig av timelapse-fotografering identifierade han små, vardagliga händelser som gav mycket information om människors användande av det offentliga rummet (se Gehl & Sparre 2013).

Under en vecka i januari genomförde jag 8 timelapse-fotograferingar på platsen. Jag fotograferade från samma position (se figur 4) klockan 8,10,12,14,16,18 och 22. Vid varje tillfälle tog jag 10 bilder under 5 minuter med ett intervall på 30 sekunder mellan varje bild. Bilderna är därefter sammansatta till små filmsekvenser. Sekvenserna dokumenterar platsens rytm och lägger på samma gång också till en egen rytm genom den rytm som kameran dikterar. Poängen med timelapse-sekvenserna är att ta ett kliv tillbaka och se något annat. Sekvenserna som kameran dikterar skapar sin egen rytm vilken kan ge insikter om platsen som är svåra att fånga i realtid, i observationsögonblicket. Kombinationen av timelapse och observation kan vara fruktsam när man undersöker hur människor använder offentliga rum (Kärrholm et.al 2015).

Titta efter spår

Att titta efter mänskliga spår har varit ett konkret sätt att närma mig människors avtryck och påverkan på platsen. Jag kunde med egna ögon titta ner i backen och hitta fimpar, gosdjur och tuggummin – objekt som indikerar att här har någon rökt, här har någon lekt, här har någon varit. Detta kan berätta mycket om vilka som använder platsen och hur de använder den.

Dagboksanteckningar

Dagboksanteckningar har förts för hand i samband med observationerna. Dagboksanteckningarna syftar till att komma nära det jag studerar genom att med ord försöka fånga detaljer och nyanser i interaktionen mellan plats och användare. Direkt när jag kommit hem har jag digitaliserat mina anteckningar för att inte behöva tyda de snabba anteckningarna i efterhand. Vid varje tillfälle har jag noterat klockslag, väder och min position.

Tid, väder och position

Jag har genomfört direkta observationer på Gustav Adolfs torg under perioden november-mars under olika dagar och tider på dygnet. De flesta observationerna har jag gjort under vardagar 8-17 men jag har också genomfört ett par observationer under kvällar och helger. Hur länge jag har varit på platsen vid varje tillfälle har varierat – från 15 minuter upp till 2 timmar. Vid några tillfällen har jag gjort två observationer under samma dag vid olika tidpunkter. Totalt har 30 observationer genomförts.

Min position under observationerna kan utläsas i figur 4. Observationerna har genomförts från tre huvudsakliga positioner eller områden. Under observationerna har jag rört mig mellan de olika områdena och stannat upp för att fotografera, anteckna och skissa. Jag har varierat mellan att observera stående och sittande.

Fig 4. Huvudsakliga observationspositioner.
V markerar positon för timelapse-fotograferingen.

Etiska överväganden

Det kan finnas etiska problem med fullständiga observationer (Rosengren 1971, Gehl och Sparre 2013, Patel & Davidsson 2003). Att observera människor utan att de vet om det kan uppfattas som inkräktande. I mitt arbete har jag därför hållt mig på ett visst avstånd och inte följt efter eller tagit närbilder på individer.

En annan svårighet som kan uppstå när det kommer till observation som metod är att förutse förekomsten av händelser och spontan användning av en plats. Patel & Davidsson (2003) menar att det kan vara svårt att veta om det som observeras är representativt för platsen eller bara är en engångsföreteelse den givna dagen som observationen görs. För att hantera den här problematiken har observationer gjorts frekvent och återkommande genom hela arbetet.

Min process

Jag har under arbetets gång strävat efter att ha en öppen inställning till platsen. Detta arbetssätt har stundtals medfört svårigheter och snirkliga vägar men har också gjort det möjligt att driva projektet framåt med min egen nyfikenhet och intuition.

Genomgående under arbetet har litteraturstudier varvats med observationer för att, på ett dynamiskt sätt, öka min förståelse för platsen. Den litteratur jag har läst har hela tiden informerat och inspirerat observationsstudien. Samtidigt har observationerna gett uppslag till intressanta spår som jag har sökt information kring i litteraturen.

När jag började min process hade jag precis läst kursen Avancerad växtkomposition. I kursen lärde vi oss att alltid börja med att identifiera och undersöka platsens markförhållanden. Färgad av detta inledde jag mitt arbete med att titta efter spår. Med blicken riktad mot marken dammsög jag torgets golv. Jag lade märke hur platanernas rötter ville tränga upp mellan betongplattorna, hur vattnet rörde sig när det regnade, hur människors gamla tuggummirester bildade prickiga mönster vid busshållplatsen.

Längre fram i processen kom jag att höja blicken, ägna tid åt att titta och betrakta vad människor gjorde och försökte fånga det jag såg i stunden. Genom direkt observation började jag studera hur människor interagerade med platsen i stunden. Efterhand kunde jag utläsa två huvudsakliga fenomen – rytm och lek – som jag fördjupade mig i ytterligare. På grund av arbetets omfång stannade jag vid dessa två fenomen.

Arbetet har också lett mig in på teoretiska diskussioner om platsbegreppet. Även om begreppet plats inte hanteras av en särskild frågeställning ansåg jag det relevant för arbetets kontext att ha med som ett avsnitt i uppsatsens huvuddel.

Kapitel 3: Platsen

Följande kapitel består av tre avsnitt:

3.1 Platsbegreppet

Det här arbetet studerar användarnas interaktion med platsen Gustav Adolfs torg. Jag börjar därför rapportens huvuddel med att försöka bringa klarhet i platsbegreppet och platsens karaktär. För att spegla Gustav Adolfs torg mot något annat gör jag sedan ett nedslag i torgets grannplats - Gamla begravningsplatsen och diskuterar platsernas olika karaktär. Därefter görs en reflektion kring platsens betydelse.

3.2 Rytmm

I detta avsnitt undersöker jag vad som karaktäriserar användarnas interaktion med Gustav Adolfs torg i förhållande till begreppet rytmm. Detta genom att först introducera begreppen cykliska och linjära rytmer för att sedan göra en rytmanalys bestående av timelapse-sekvenser och observationer. Avslutningsvis gör jag en reflektion kring de fynd jag har hittat genom att analysera platsens rytmm.

3.3 Lek

I detta avsnitt undersöker jag vad som karaktäriserar användarnas interaktion med Gustav Adolfs torg i förhållande till begreppen lek och lekfullhet. Begreppet Homo ludens – den lekande människan introduceras inledningsvis för att ge en teoretisk bakgrund till de observationer som sedan presenteras. Barn och vuxnas olika förhållningssätt till lek på torget diskuteras och en historisk tillbakablick om lekens plats på torget ges. Kapitlet mynnar ut i en sammanfattande reflektion kring de fynd jag har gjort kopplat till lek och lekfullhet.

3.1 Platsbegreppet

Plats (place) och rum (space) är två centrala begrepp inom arkitekturen och kan definieras på olika sätt. Den norske arkitekturprofessorn Christian Norberg-Schultz (1980) beskriver rummet som något som är överallt och ingenstans medan plats definieras som en helhet bestående av konkreta färger, former och texturer vilka tillsammans skapar platsens atmosfär eller karaktär.

1

Dag: måndag 22 november 2021

Tid: 14-15.30

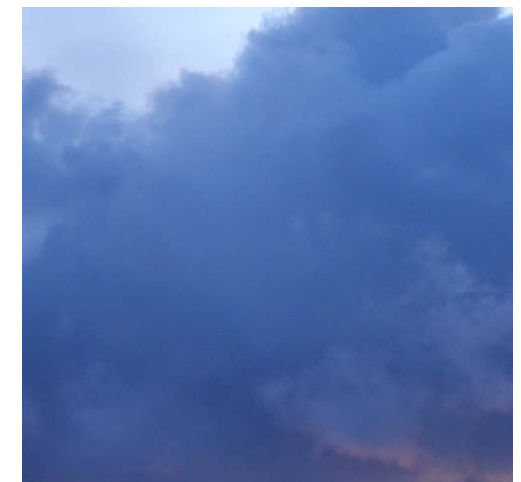
Position: A

Väder: Sol + 4 grader.

Blundar.

Ljudet av staden. Buller, pipande, vatten, röster, röka.

Vad hör jag när jag blundar? Tutande motorljud, däck mot marken, skänksktalande röster, släpande fötter mot marken, dragkedja, sorl, måsar.

Färg, form och textur skapar platsens karaktär.

Gustav Adolfs torg är en plats med en tydlig stadskaraktär. Bussar, bilar och människor skapar tillsammans med torgets träd, bänkar, fontäner och markmaterial den karaktär som utmärker platsen. Platsen kan inte endast reduceras till det materiella, objekt vi kan se eller känna. Platser består även av immateriella beståndsdelar, händelser och fenomen som görs uppenbara endast av mänskliga, levda erfarenheter. Ljus, ljud, dofter och atmosfäriska händelser - alla är abstrakta komponenter som inte går att ta på men som är relevanta i hur vi upplever landskap eller platser. Norberg Schultz (1980) uppmanar arkitekter och stadsplanerare att skapa en djup förståelse för platsens karaktär för att förstå platsens "själ".

2

Dag: fredag 26 november 2021

Tid: 14.15-16

Position: A

Väder: + 7 grader. Halvklart – sol i början. När det mörknade vid 16 spöregn.

Fontänen har tystnad. Den måste ha stängts av idag eller igår. Nu kommer vintern. Tystnad, tomhet, en långsammare rytm. Ide. Vattnet skulle kanske ändå inte frysa. - 31 grader i norra Sverige idag. Här + 7. Som en vanlig Malmövinter.

Fontänen Öresund 26 november 2021.

Platsens själ

Genius loci är ett romerskt begrepp som Norberg-Schulz förklarar som en plats väsen eller skyddsande (1999). Denna ande ger liv åt platser och människor, följer dem genom hela livet från födelse till död och bestämmer deras karaktär eller väsen. Begreppet genius loci har fått en vid spridning och har uttolkats på många olika sätt. Norberg-Schultz gör en närmast sakral tolkning; han hävdar att alla platser har en själ som är konstant (1999).

Norberg-Schultz kritiserar det modernistiska synsättet för att ha ett negativt inflytande på platsbegreppet. Arkitektur är en svår konst, menar Norberg-Schultz, det räcker inte att bara bygga praktiska gator och torg, platser måste få människor att känna tillhörighet, identifikation, och sammanhang. Få människor att bo [dwell]. "When we treat architecture analytically, we miss the concrete environmental character, that is, the very quality which is the object of man's identification, and which may give him a sense of existential foothold." (Norberg-Schulz 1980, s. 5).

Norberg-Schultz (1989) talar om det "arkeologiska minnet" och menar på att platser bär på minnen från det förgångna. Människor verkar ha en förmåga att förankra minnen i platser. Norberg-Schultz (ibid.) ger ett exempel där arkitekten Gerhard Kallmann efter år av exil återvänder till den gata där han växte upp i Berlin. Huset är borta och han känner först inte igen sig, men sedan tittar han ner på marken – golvet där han brukade leka som barn och fick då en stark känsla av att ha kommit hem.

Människor har förmåga att förankra minnen i platser. På en trottoar i stadsdelen Sorgenfri i Malmö har något bytt ut en betongplatta.

Att identifiera sig med platsen innebär att bli sams med dess karaktär. Människor som lever i staden är förpassade till att identifiera sig med stadens gator och torg, objekt skapade av människan. Emma Göransson, forskare vid arkitektur och designcentrum menar (2015) att vi i dagens städer, där människors förflyttningar och rörelse mellan platser är så omfattande behöver hitta alternativ till att bygga hemkänsla. Norberg-Schultz (1999) framhåller att arkitekturen, genom att konkretisera genius loci, kan hjälpa människor att bygga en sådan hemkänsla.

3

Dag: tisdag 21 december 2021

Tid: 10.10-11.15

Position: B

Väder: Sol -1 grad blå himmel.

Årets mörkaste dag bjuder på sol. "Vi värmer oss i solen" säger en pappa till sin son som går förbi. De ställer sig, tätt intill varandra med ansiktena lyfta mot solen. De står så alldeles stilla en kort stund innan de vänder om och fortsätter upp mot Södergatan.

Plats – en pågående process

Den spanske arkitekturprofessorn Ignasi de Solá-Morales (1999) kritiserar Norberg-Schultz tolkning av genius loci. Han anser, i motsats till Norberg-Schultz att ett statiskt genius loci är problematiskt. Idén om att bevara en plats själ är inte längre trovärdig i vår tid menar Solá-Morales (ibid.). Han hävdar att den samtida platsen måste få vara en produktion, något pågående och inte bara som uppenbarandet av något som alltid har funnits. Platsen är inte något statiskt och konstant enligt Solá-Morales mening utan snarare en "provisorisk grundläggning, en ritual av tid och i tiden, förmögen att fixera en punkt med speciell intensitet i vår metropolitanska civilisations universella kaos" (ibid. s.198). Den samtida arkitekturen, konstaterar Solá Morales, kan inte längre hänge sig åt att skapa permanens, bevara och prisa genius loci – den måste vara en korsväg, ett möte mellan nuvarande energier.

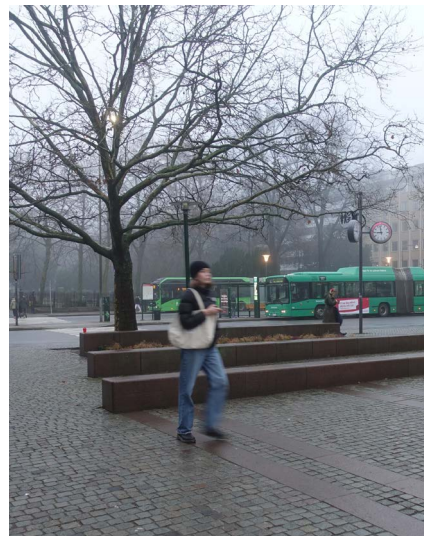
Arkitekten Per Friberg (1998) ser, i likhet med Solá Morales, platsen och dess funktion som något som produceras av stadens invånare i en ständigt pågående och svåröverblickbar process. Filosofen Gaston Bachelard (se Göransson 2015) ger ytterligare ett perspektiv i frågan. Han ser platsen och dess mening som något som i huvudsak är skapad av människors fantasier och erfarenheter snarare än som en konsekvens av platsens faktiska utformning.

Gustav Adolfs torg sett från Busstationen.

Motsatsplats

Granne med Gustav Adolfs torg ligger Gamla begravningsplatsen. Torg och gator är slussningar, det är inte melankoliska rum, det är på gång, på väg. Gustav Adolfs torg är en motsats till Gamla begravningsplatsen. Kyrkogården är då: sorg, stillhet och ro. Torget är nu: fart, fläkt och aktivitet. På kyrkogården finns rum för reflektion medan torget står för produktion, konsumtion. Torget har två årstider, sommar och vinter. Kyrkogården har fyra, här exploderar våren redan i februari med en matta av vintergäck. Torgets golv är grått året om. Kyrkogården står för permanens, upplevelsen är att den inte har förändrats mycket sedan den anlades. Torget är produktion, det står för förändring. Torget har omformats många gånger under årets lopp och planerare verkar inte riktigt kunna bestämma sig vilken karaktär torget ska ha. Idag är det både park och torg, både fart och vila. Busstationen skiljer torget från kyrkogården. Det är en brutal övergång. Från vila till fart. Sömlöst.

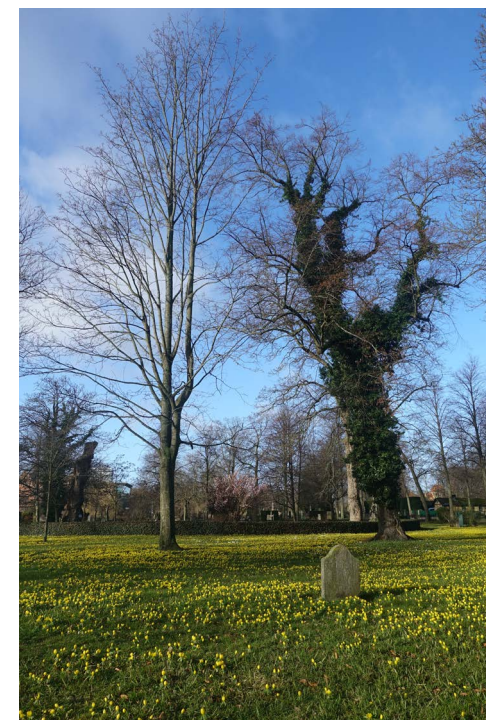
Dag: tisdag 21 februari 2022

Tid: 10.10-11.15

Position: Gamla begravningsplatsen

Väder: + 7 grader sol och moln.

Solen värmer när den är framme. Det är isande kallt när den är borta. Det blåser. På himlen rör sig molnen snabbt. Jag sätter mig på kyrkogården. I minneslunden finns en bänk. Där är gruset nyligen krattat och det bildas ett vackert mönster. Som vågor på havet. Kyrkogården är full av vintergäck. Det sprider ut sig som en stor gul sol över hela marken. När solen ligger på ser det nästan överkligt ut. Torgets golv är alltid grått. De små gräsplättarna som finns är nedtrampade och visar den bara jorden. Hundägare rastar sina hundar på de små gräsplättarna och människor genar över ytorna. De är utsatta. På kyrkogården sjunger fåglarna.

Kyrkogården full av vintergäck.

Torget golv.

Platsens betydelse

Platsbegreppet är inte entydigt. Det är ett komplext och motsägelsefullt fenomen som kan tolkas på många olika sätt. Vad en plats är för något verkar det inte finnas något entydigt svar på men gemensamt för de definitioner som lyfts i detta avsnitt är att plats är något som upplevs av någon. Vilken betydelse platsen har i skapandet av rummet eller platsens själ råder det delade meningar om.

Enligt Norberg-Schultz (1999) definition av plats är det Gustav Adolfs torgs karaktär som skapar förutsättningar för vilka händelser som kan utspela sig där. Bänkarna erbjuder exempelvis vila och möte mellan människor, träden skydd och skugga, den öppna ytan torghandel och spontana aktiviteter. Solá-Morales (1999), däremot menar att det är genom handling vi skapar platsen. Dessa händelser är ett resultat av användarnas interaktion med platsen och med varandra. Platsen är alltså, enligt Solá-Morales i ett direkt samband med människans interaktion med den samma, inte något som existerar i sig självt så som Norberg-Schultz hävdar. Olika människor upplever platsen på olika sätt och många olika, parallella verkligheter, utspelar sig därmed på torget samtidigt.

Produktion eller permanens?

Enligt Solá Morales (1999) platsdefinition skapar inte platsen i sig ramarna för de händelser som utspelar sig där, det är istället människan som, i mötet med platsen ständigt skapar platsen. Solá Morales argumenterar för att platsen måste få vara i en ständig förändring och att vi därmed inte kan hänge oss åt att bevara och prisa *genius loci*.

Norberg-Schultz (1989) talar om vikten av det arkeologiska minnet och människans förmåga att förankra minnen i platser. Platsen Gustav Adolfs torg har funnits som funktionen av torg i närmare 200 år. Innan dess bestod platsen av en sankmark i Malmös utkant (Rosengren & Striner 2019). Kanske fanns där inte så mycket att ta hänsyn till vad gäller att bevara platsens själ när torget skulle anläggas och bli en del av Malmös innerstad. Annorlunda är det i en medeltida stadsenhet, eller där en småskalig terräng – kanske med berg i dagen – bär på tydligare minnen från det förgångna. Platt sankmark har nästan inget siktdjup. På Gustav Adolfs torg finns förhållandevis få lämningar och spår av platsens historia.

Några av de träd som planterades i slutet av 1800-talet står för undantaget, de breder ut sig över torget än idag. De står för identitet och har rötter genom historien. Varje människa har sen en relation till platsen utifrån bland annat dess materialitet.

Gustav Adolfs torg och Gamla begravningsplatsen ligger bredvid varandra men är varandras motsatser. Kanske är Norberg-Schultz (1989,1999) tankar om plats lättare att applicera på Gamla begravningsplatsen där det finns ett stort tidsdjup och där man som besökare har tid att ”bo”, känna tillhörighet och identifikation med platsen. Solá Morales (1999) postmoderna relativistiska platsbegrepp kan vara lättare att förstå i förhållande till Gustav Adolfs torgs skiftande, föränderliga rytm. Besökare har möjlighet att interagera, genom lek eller annan interaktion och på så vis vara en skapare av rummet.

3.2 Ryt

Fenomenet plats står i nära förbindelse till fenomenet tid. En plats är inte något, fixerat, evigt tillstånd. Platser, särskilt urbana, centrala platser så som Gustav Adolfs torg genomgår ofta och ibland snabba förändringar. Christian Norberg-Schultz hävdar att platsens genius loci inte, nödvändigtvis, går förlorad för att en plats förändras (1999). Att bevara genius loci handlar, enligt Norberg-Schultz (ibid.) om att konkretisera och uppdatera platsens själ till nya historiska situationer. Karaktären hos en plats är en funktion av tiden. Den förändras med årstiderna och med vädret, från morgon till kväll.

Landskapsarkitekterna och forskarna Sonja Dueppleman och Susan Herrington (2014) menar att platser utgör en symbol för tiden och de förändringar de uttrycker. Vad tiden gör med en plats är avgörande för hur den upplevs och fungerar. Cathrine Dee, landskapsarkitekt och lektor vid Sheffield University (2012a) hävdar att landskapsarkitektens uppgift är att ge tiden form. Dee poängterar att tid och rum inte kan särskiljas, de är tätt förknippade med varandra, de definierar, härleder och förklarar varandra (Dee 2012b). Form registrerar tid, en människas rörelse på en plats är upplevd tid och varje ögonblick av stillhet är uppmätt tid (2012b).

5

Dag: söndag 6 mars 2022

Tid: 15-15.15

Position: B

Väder: Sol + 6 grader och vindstill.

Dagarna är längre nu. Igår såg jag solen gå ner bakom Öresundsbron klockan 17.54. Människor står med ansiktena upplyfta mot himlen. Nu är våren äntligen på väg.

Polyrytmik

Henri Lefevre var en av de första filosoferna som lyfte fram vardagslivets viktiga roll i samhället, och därmed pekade på dess betydelse som forskningsfält och som ett ämne i behov av teoretisk uppmärksamhet (Kärrholm 2015). I boken *Rhythm-analysis space time and everyday life* (2004) visar Lefevre på sambandet mellan tid och rytm i förhållande människors dagliga liv.

Varje dag, hela tiden på dygnet, inomhus och utomhus, utspelar sig olika scener samtidigt. Människor ägnar sig åt olika aktiviteter: kroppar och objekt är i ständig rörelse. Dessa händelser äger rum medan minuterna, timmarna, dagarna och åren passerar. Årstiderna skiftar, solen och månen går upp och ner. Lefevre (2004) beskriver denna samtidighet som polyrytmisk (flera rytmer) och argumenterar för att det är rytm som utgör grunden för tid och rum. Det är genom rytm som tiden både upplevs och representeras. Rytm innebär att något återkommer med en viss regelbundenhet. Lefevre beskriver rytm som något som finns överallt där plats och tid interagerar och där energi förbrukas (ibid.).

Cykliska och linjära rytmer

Lefevre (2004) delar in rytm i två huvudsakliga kategorier: cykliska och linjära rytmer. Cykliska rytmer är förbundna med naturen: dagar, nätter, tidvatten, kroppens hjärtslag. Linjära rytmer uppkommer av mänskliga handlingar som är tröttande och monotona så som klockans tickande eller hammarens slag. Arbete och konsumtion är de mest framträdande linjära rytmerna och dessa utgör en central konflikt i kapitalistiska samhällen: den mellan konsumtion och arbete (ibid.). Relationen mellan cykliska och linjära rytmer är komplex och ibland svår att hålla isär. En klocka mäter exempelvis sekunder men också dygnets cykler.

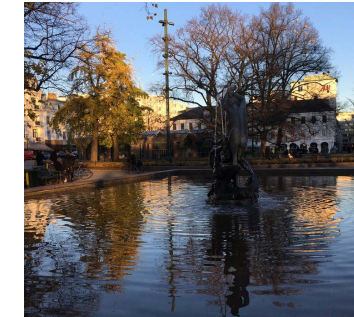
En mångfald av rytmer

Gustav Adolfs torg valdes delvis som studieobjekt för sin mångfald av rytmer. Kollektivtrafikens rytm med bussarna som kommer och går, kommersiella rytmer representerade av affärernas och torghandelns öppettider, liksom mänskliga rytmer i form av besökare som passerar, stannar upp, genar, går och cyklar över torget till och från skola och arbete.

Platsens utformning förstärker platsens rytm. Huvudstråket som skär som en båge genom torget och binder samman gågatorna Södra Tullgatan och Södergatan är i markmaterialet accentuerat. Det finns en stark känsla av riktning och orientering vilket förstärker den rytm som markmaterialet skapar. Landskapsarkitekten Sven-Ingvar Andersson som står för Gustav Adolfs torgs nuvarande utformning, poängterar att det är viktigt att man får en känsla av att det är lätt att passera genom platsen, att kopplingen mellan Stortorget och Södra Förstadsgatan är tydlig. ”Ett torg är ju en plats att vara på men det är också en plats att passera” förklarar han (Roslund 1997).

Det finns en stark känsla av riktning och orientering vilket förstärker den rytm som markmaterialet skapar.

22 november 2021

20 december 2021

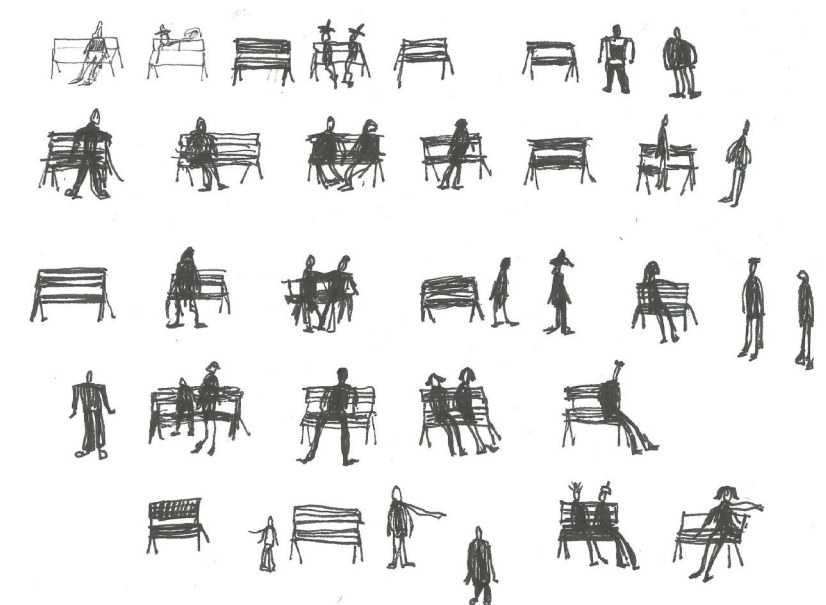

28 januari 2022

14 februari 2022

Platsens årstider representerar en tydlig cyklisk rytm.

Människans cykliska behov av att vila kan tillfredställas genom torgets bänkar

Platsens morgon

6

Dag: fredag 14 januari 2022

Tid: 8.00-8.45

Position: C

Väder: Blåsig. + 7 grader idag känns som + 3. Solen håller på att gå upp,

Fler går och cyklar längs sidorna än tar vägen snett över torget. Fångar inte så många på bild under 5 minuters fotograferingen. Ger inte en rättvis bild av hur många människor det är i rörelse. Ingen uppehåller sig på torget.

En busschaufför i klackskor går över torget bort mot busstationen. Beredd att börja dagens arbetspass.

Träden med hjärtan, paket och bollar dansar i vinden.

En man med kaffemugg i den ena handen och den andra handen i fickan går långsamt över torget bort mot Södergatan.

En haltande farbror med en plastpåse som vill fly med i vinden stapplar fram. Han går i motvind.

Bussarna bullrar mycket idag. Vinden blåser från busstorget och förstärker ljudet. Det är rusningstid. Det går flera bussar åt alla möjliga håll varje stund. Man kan lämna, åka vidare, ta sig bort från platsen enkelt.

Kontoren börjar fyllas med folk.

Det står en dramaten vid en av parkbänkarna. Dess ägare verkar inte synas till.

En man med keps och hörlurar passerar. Han har händerna i fickorna

7

Dag: onsdag 12 januari 2022

Tid: 9.15-9.45

Position: C

Väder: Mulet + 4 grader.

Ett annat ljus idag. Fågelkvittret hörs men jag ser inga fåglar. Jag tittar upp i träden men ser bara kala grenar. En yngre kvinna kommer gåendes från Södergatan, stannar vid ståndet och kollar på växter.

En mäs badar sig i fontänen. Simmar en liten bit och sätter sig uppe på fontänkanten. Flyger sedan bort mot kyrkogården.

En äldre man sätter sig på en tidning. Han ställer cykeln bredvid. Läger en loska på marken.

8

Dag: tisdag 21 december 2021

Tid: 10.10-10.50

Position: C

Väder: Sol -1 grad blå himmel.

En elsparkcykel sicksackar mellan folksamlingen. Det känns stressigt. Obehagligt. Jag ser flera på torget som, precis som jag, skruvar sig oroligt för att vara beredda på att akta sig om det kommer fler dårar åkandes. Den lugna, behagliga stämningen är som bortblåst.

Timelapse 14 januari 2022 klockan 8.00-8.05.

Dag: tisdag 23 november 2021

Tid: 9.30-10.30

Position: A

Väder: Sol + 8 grader

Det är vindstilla. Ovanligt för Malmö. Människor rör sig långsamt genom platsen. Morgonrusningen är redan förbi. Ingen verkar ha bråttom. Två män står stilla en bit ifrån varandra och tittar på sina telefoner. Torghandeln håller på att öppna. De bygger upp ställningar, tak där växterna som de ska sälja ska stå inunder dagen. Det blir nog en fin dag. Ingen sitter på bänkarna. De är våta från nattens dagg. Daggen glittrar i solen. Flera tar selfies, självporträtt, porträtt av en själv i morgonljuset.

Det blåser nästan inte alls, ovanligt för Malmö. En man tittar om det finns några fynd i papperskorgarna. Det är en vacker dag. Solen kommer från en glugg mellan Burger King och Gustav spel och tobak. Brandbilen kommer och bryter den lugna stämningen för en kort stund. Gör ett avbrott. Hörs på långt avstånd. Låter hes och dånande. Oroväckande. Samtidigt går solen i moln, som om den kände på sig att något var på gång. Den stora klockan har stannat på klockan 8.

10.00 Polisbil rullar igenom platsen. Samma rutt och samma tid som igår.

Timelapse 12 januari 2022 klockan 10.00-10.05.

Dag: fredag 3 december 2021

Tid: 9.15-10.15

Position: A

Väder: + 4 grader. Moln- klart.

Malmö stads Kommunteknik är på plats och städar. Tömmer papperskorgar. Kratar. Det är lite folk. Lugnt. Det är fredag idag. Det hänger fortfarande några löv kvar på platanerna, de fladdrar i vinden, som små händer som vinkar ner mot marken.

En man har parkerat sig på sin rullator och sitter och tittar ut över torget. En gubbe med dramaten och gubbkeps går långsamt över torget. Han är som hämtad ut en Roy Andersson film. Allt är grått och stilla. Han har en gammalmodig stil. Han går i ett helt annan, mycket långsammare tempo än övriga på torget. En man kommer cyklandes på torget. Ställer ifrån sig sin cykel och springer mot en papperskorg där han hämtar en burk, springer tillbaka och cyklar sedan vidare.

Dag: onsdag 24 november 2021

Tid: 9.20 - 10.00

Position: C

Väder: Mulet, lite stänk av regn + 8 grader

En kvinna går in i Kungälunden. Hon sjunger. Hon har en ryggsäck med en sovsäck fastspänd på sig. Letar burkar i papperskorgarna. Det finns många papperskorgar här.

Människor verkar ha mer bråttom idag än igår vid den här tiden. Beror det på väderet? Det är en annan rytm. Traktorn piper när den backar. En stor lastbil backar in på gågatan mot kanalen. Också den piper.

Platsens dag

12

Dag: fredag 28 januari 2022
Tid: 11.10-12.15
Position: B
Väder: + 4 grader. Sol blå himmel. Blåsig.

Jag stannade nästan på cykeln på vägen hit. En äldre man köper blommor från blomsterkiosken. Kommer fram och frågar vem jag är ”Jag tänkte sitta där för det var sol” säger han. ”Du kan sitta här, jag ska ändå gå” säger jag och flyttar mig. Han breder ut tidningspapper och sätter sig men går sedan igen.

Solen har flyttat sig bakom Trygg-Hansa-huset. Utanför Södra högtidskläder är det behagligt, lä. Volvo Polestar 2 har satt upp reklam på torget. Jag sätter mig på ett elskåp för att anteckna. Fåglarna kvittrar. En känsla av vår. En elsparkscykel svischar förbi. En kvinna med dunjacka, solglasögon och halsduk går förbi. Hon ser ut som en kändis. Bussarna kör försiktigt. Lugn stämning.

Soliga dagar är Sivert Lindbloms fontänkanter populära att hänga vid.

Timelapse 14 januari 2022 klockan 12.00-12.05.

Dag: tisdag 14 december 2021

Tid: 14-14.45

Position: B

Väder: Sol + 6 grader varmt

”Det är som en vårdag, det är så fint” utbrister en äldre man som kommer gående med rullator. Det är verkligen en fin dag. Äntligen sol! De flesta går utan mössa och vantar idag. Några har till och med uppknäppt jacka. Ett äldre par sitter under blodboken och dricker take away kaffe. En äldre kvinna sitter och kollar telefonen på bänken bredvid. En man sitter med en cykelvagn på de nya sittmöblerna och tittar i sin telefon.

Vi hörnet, korsningen Stora Nygatan - Engelbrektsgatan framträder dagens rytm av människor, bussar och bilar som kommer och går.

Timelapse 12 januari 2022 klockan 14.00-14.05

Dag: måndag 22 november 2021

Tid: 14-15-30

Position: A

Väder: Sol + 4 grader.

Solen står lågt. Långa skuggor bildas. Det är nästan vindstill. Det är skönt i solen. En polisbil rullar sakta över torget. Det är lugnt och behagligt. Ingen stressar. Hundar rastas under julträdet. Många olika tempon på en och samma gång. Fotgängarna har olika, bussarna har ett, taxibilarna ett, fåglarna, vattnet i fontänen, hundarna, trädens omärkbara vajande i vinden.

Tre av fem bänkar som är placerade under hjärträdet används.

Bänk 1 En person äter lunch

Bänk 2 Ledig

Bänk 3 Två personer dricker kaffe

Bänk 4 Ledig

Bänk 5 En person dricker öl av märket King.

Två män tar en paus i torgets nordöstra hörn.

Timelapse 13 januari 2022 klockan 16.00-16.05

Platsens kväll

15

Dag: tisdag 11 januari 2022

Tid: 17.45-18.15

Position: C

Väder: Mörkt +2 grader. Vid gott mod.

Väldigt lugnt och mycket tystare än på dagen.
Polisman pratar med 3 unga flickor vid busshållplatsen.
Fontänen hörs från andra sidan torget.
Bilar och bussar rullar långsamt förbi. Elen från Kungalunden låter.
Det är alldeles tyst för att vara mitt i en stad.
Alla sneddar diagonalt över torget
Inga personer sitter på bänkarna.

Människor som går förbi mig under den 5 minuter långa timelapse-fotograferingen:
Äldre par på kvällspromenad
Medelålders par på promenad
Ensam tjej med väska och klackskor
Två unga män
Två män och en medelålders kvinna pratar grov skånska
Två unga kvinnor och en man
En man och en kvinna
En ensam busschaufför
Ensam man
Ensam kvinna
Äldre par, man och kvinna
Två unga killar

En man rastar hunden. I bakgrunden syns människor som är på väg hem.

Timelapse 11 januari 2022 klockan 18.00-18.05

Dag: tisdag 2 december 2021

Tid: kl. 17-17.45

Position: A och C

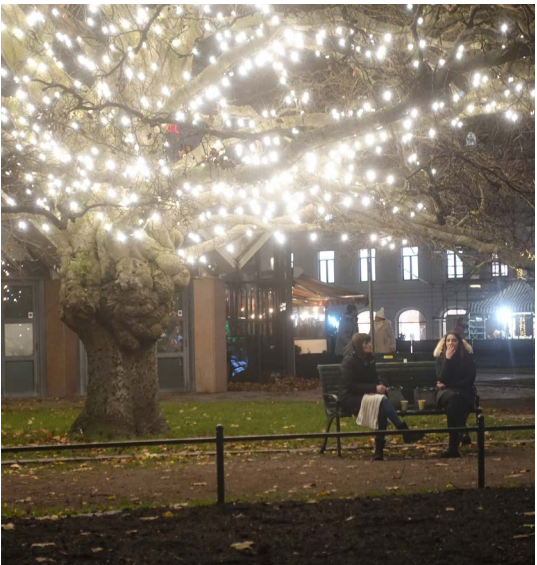
Väder: Kallt! – 5 grader. Uppehåll. Blåsig.

Det är beckmörkt ute. Ett gäng killar har skrapat ihop snö och format som snöbollar. Kastar mot Burger King. Det är svårt att utskilja ansikten i mörkret.

Två personer sitter på en bänk och röker under blodboken. Det ser mysigt ut.

De flesta går skyndsamt idag. Några stannar upp. Fotograferar.

Nu går jag hem, det är så kallt!

Två kvinnor röker och dricker kaffe under blodboken.

Timelapse 13 januari 2022 klockan 20.00-20.05

Dag: lördag 22 januari 2022

Tid: kl. 23.02- 23.20

Position: B

Väder: +3 grader och duggregn.

Barerna har just stängt.

Alla på väg hem
samtidigt.

En man spyr diskret mot HMs fasad.

En annan pissar mot platanen på väg till bussen.

I gathörnen har gäng samlats, stannat upp för att säga hejdå.

Tidigt att gå hem men för sent att göra något annat.

Det är en dag imorgon också.

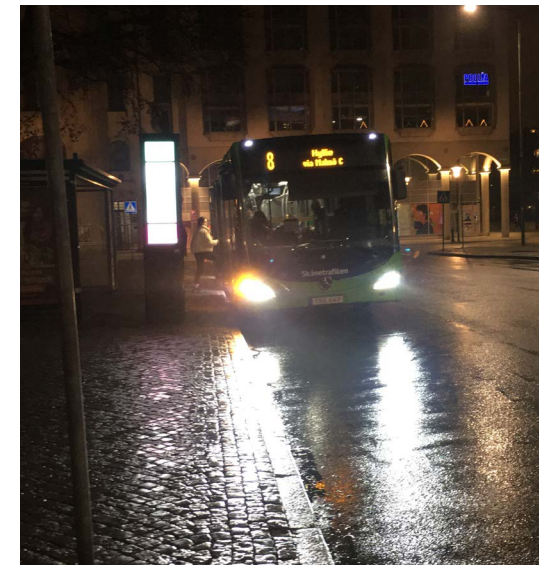
Lägre aktivitet mitt på torget, precis som vid klockan 22.

Runt omkring kör bilar snabbt.

Stora klungor av människor kommer gåendes.

Tre personer har stannat till för att säga hejdå.

En kvinna hoppar på bussen hem.

Timelapse 11 januari 2022 klockan 22.00-22.05

Fynd: platsens rytm

Användarnas interaktion med platsen karaktäriseras av polyrytmik – olika scener utspelar sig på torget samtidigt. Människor kommer och går, vissa rör sig snabbt och andra långsamt. En del uppehåller sig på torget under en längre tid men de allra flesta passerar bara platsen som hastigast.

Henri Lefevre (2004) delar in rytm i två huvudsakliga kategorier: cykliska och linjära rytmer. På Gustav Adolfs torg framträder både cykliska och linjära rytmer. Platsen påverkas av naturens cykliska mönster: Vinden från havet i väster är ofta påtaglig och får människor att skynda mellan bussen och butiken, mellan hemmet och jobbet för att inte frysa. Under de korta och kalla vinterdagarna har jag observerat användare som breder ut tidningar på parkbänkarna för att skydda mot kylan. När det är soligt händer det att användare stannar upp en stund för att vända ansiktet mot solen. Människors cykliska behov av att äta, ha roligt, vila och röra på sig är också framträdande på platsen. Även tydliga linjära mönster går att urskilja, morgonens bullrande rusningstrafik, affärernas öppettider, markmaterial-ets riktning och rytm.

De cirkulära och linjära rytmerna flätas samman, ibland i harmoni, ibland i konflikt. På Gustav Adolfs torg finns flera konflikter mellan de cykliska och linjära rytmerna. Kroppens cykliska rytm kommer stundtals i konflikt med torgets linjära rytm. Kroppens behov av vila tillfredsställs delvis genom bänkar och alternativa sittplatser så som murar. De finns till för att sitta ner, ta en paus eller dricka en kaffe men det är inte tillåtet att lägga sig ner för att sova. Toaletter finns men det kostar och kan endast användas av dem som har ett bankkort.

Gustav Adolfs torgs karaktär är en funktion av tiden. Vad som framförallt karaktäriserar användarnas interaktion med platsen i förhållande till begreppet rytm varierar. Den förändras med årstiderna och med vädret, från morgon till kväll.

Platsens förmiddag

Klockan 8 präglas Gustav Adolfs torg av rusningstiden, människor som ska någonstans, in på kontoren, transportera sig till skola och jobb. Många personer kommer och går. Flera cyklar över torget. Nästan ingen uppehåller sig på platsen. Bänkarna är tomma. Torghandeln bygger upp sina temporära väderskydd och öppnar för dagen.

Klockan 10 öppnar flera av de affärer som omgärdar torget. Vid den här tiden har fler personer ett ärende att göra i anslutning till torget till skillnad från klockan 8 när de flesta bara passerar. Någon är på jakt efter pengar och letar burkar i papperskorgen, en gubbe sitter helt still på sin rullator och en tredje rör sig långsamt över torget. Dessa existerar samtidigt, parallellt med varandra. Klockan 10 varje dag rullar en polisbil långsamt snett över torget vilket skapar en återkommande, cyklisk rytm.

När brandbilen på en intilliggande gata dånade förbi (se observation 23/11) upplevde jag att rytmen förändrades på ett ögonblick, från att vara lugn och gemytlig till stressig. Känslan av lugn på Gustav Adolfs torg påverkas av hur snabbt och på vilket sätt (gå, cykla, jogga) människor rör sig över platsen. Detta kan observationen den 21/12 när en elsparkcykel kom farande genom platsen ge exempel på. Elsparkcyklisten kom åkande i ett helt annat tempo, en rytm som kom i konflikt med den lugnare rytm som i den stunden hade etablerats på platsen.

Platsens dag

Runt lunchtid är rytmen på Gustav Adolfs torg strid. Många människor passerar över torget. När jag har gjort observationer har jag upplevt att det varit flest personer på platsen mellan klockan 12 och 13. Användare rör sig över torget för att gå och äta lunch, för att shoppa eller har andra ärenden. Senare på eftermiddagen vid 16, 17 ändras rytmen igen, ett tydligt programmerat skifte när skoldagen är slut och arbetsdagen över. Torghandlarna packar ihop och stänger för dagen. Platsens kväll börjar.

Platsens kväll

När arbetsdagen är slut används Gustav Adolfs torg för andra aktiviteter än att bara passera och vänta. Vissa möts upp på torget för att sedan gå vidare, andra hänger på platsen under längre tid, kanske umgås över en kaffe eller öl, eller tar en paus på en bänk på vägen hem.

Klockan 23 sker ytterligare ett skifte. Restriktionerna som gällde i början av året begränsade barernas öppettider till klockan 23 och bargästerna fick därmed anpassa sig efter det. De händelser som i min observation den 22 januari utspelade sig klockan 23 hade innan Corona-pandemin utspelat sig två timmar senare. Kroglivet präglar Gustav Adolfs torg kvällstid. Det finns inget annat att göra på kvällen på platsen.

3.3 Lek

Homo ludens

Den nederländske kulturhistorikern Johan Huizinga var den första att använda begreppet *Homo ludens* – den lekande människan, 1938 då han gav ut sin bok med samma namn. Huizinga ansåg att leken och lekfullheten definierar människan ännu mer än hennes intelligens och att den har en stor betydelse för människan och vår kultur.

Den [leken] smyckar livet, fyller ut det och är i så måtto oundgängligt – oundgängligt för den enskilda människan som biologisk funktion och för gemenskapen genom sin mening, sin betydelse, sitt uttrycksvärde och genom de andliga och sociala relationer som den skapar, med ett ord: som kulturfunktion (Huizinga 1945 s.18).

Leken är väsentlig för att bygga upp en kultur. En dialog kan vara en lek, den börjar och i ett bestämt ögonblick är den slut. När den är igång råder omväxling, rörelse, böljegång i en bestämd ordning. Den utspelas. Det är ett spel med tankemöjligheter som pusslas med olika möjligheter. Varje lek rör sig genom sin lekplats, sitt lekrum, som avsiktligt eller oreflekterat avgränsats mot ”det vanliga livet” skriver Huizinga (1945).

20/12 2021 Lek skapar sociala relationer och har en meningsbärande funktion i vårt samhälle.

Lek står i Svenska Akademiens ordbok (1898) i motsats till allvar. Huizinga (1945) hävdar att denna dikotomi inte alltid är sann för leken kan mycket väl vara allvarlig. Ofta uppstår lekfulla situationer i ett rum och i en tid där det rationella och irrationella hela tiden balanseras och där ingen av dimensionerna överskuggar den andra. Lek är ett komplext fenomen som kan vara svårt att fånga och beskriva. Huizinga (1945 s.38) definierar leken som ” [...] en frivillig handling som sker inom vissa definierade gränser i tid och rum”. Vidare menar Huizinga att leken är sitt eget ändamål och ger en känsla av spänning och medvetenhet om att något är ”annorlunda än det vanliga livet”. Huizingas tolkning av lekbegreppet är brett och innefattar inte enbart barns lek. Utöver sport, spel och kultur kan också rättsskipning och religiösa ritualer omfattas av begreppet. Jag har i denna studie anammat Huizingas breda tolkning av lekbegreppet för att beskriva människors spontana, platsrelaterade interaktion.

Barnens spontanlek

Gustav Adolfs torg är inte en lekplats men lek och lekfullhet existerar ändå på platsen. Ovanifrån präglas torget av geometriska figurer i form av tre cirklar och en rektangel. Samtliga figurer är omgärdade av granitmurar och dessa murar skapar små höjdskillnader på platsen. Låga blockstensmurar i varierande längd är ett återkommande inslag i torgets gestaltning och i anslutning till busstationen är de särskilt framträdande och markerar torgets västra entré. De olika höjdskillnaderna bjuder in till lek. Barn hoppar upp och ner och balanserar på murarnas kanter.

Tre flickor leker i väntan på bussen.

Dag: tisdag 22 februari 2022

Tid: kl. 14.30-15.30

Position: A

Väder: Sneakers idag + 5 grader varmt. Det var sol förut men nu är det moln och senare i eftermiddag ska det regna har jag sett.

Det är februarilov denna vecka, det märks. Det är mycket folk i rörelse och flera av torgets bänkar används.

Tre flickor leker på stödmuren vid busshållplatsen. De dansar och hoppar. Klättrar i det lilla trädet. De turas om med att vara den som bestämmer. Min tur! Ropar den ena. De dansar fram på stödmuren, en går först och de andra efter. De väntar på bussen som ska komma alldeles strax.

En liten pojke jagar en äldre flicka (kanske hans syster) runt bänken. Utrymmet bakom bänken är ett perfekt ställe att gömma sig bakom om man är liten. Pojken flaxar med armarna som en liten fågel.

1 2 3 4 5 barn springer från den ena sidan av torget till den andra. De sicksackar fram och hoppar mellan de små och stora plattorna i marken.

Ett barn håller en vuxen i handen och springer längs den halvmåndeformade stödmuren. De blir lika långa när barnet springer där uppe och den vuxna där nere.

Glittrande djur och lysande paket

När det närmade sig jul fylldes Gustav Adolfs torg med flera utsmyckningar. Träden kläddes med belysning, i trädens grenar hängdes paket och hjärtan. Gräsplätten i torgets sydvästra hörn fylldes med lysande harar, renar och fjärilar. I mitten av torget, intill Kungälunden placerades en jättelik Enhörningsstaty, kallad Uni. När Andréas Schönström, ordföranden för den tekniska nämnden på Malmö stad invigde julen på Gustav Adolfs torg den första advent berättade han att Uni står för det unika, att man får vara precis som man vill. Uni introducerades första gången under World Pride 2021 och har därefter mötts av massiv kritik bland malmöborna. Bland annat har den kritiserats för att vara ful och dyr. Statyn är inte ett konstverk utan ett objekt skapat av företaget MK illumination och notan för skattebetalarna uppgick till närmare 1 miljon kronor (Malmö stad 2021). Samma företag tilläts under vinterhalvåret spärra av och ta inträde föra att komma in i Slottsparken där de arrangerade en ljusshow.

I vår tid syns enhörningar överallt och många barn har en relation till detta mytologiska väsen (Stil i P1 2019). Enhörningar syns på TV och i sociala medier, på t-shirtar, som smak på kaffedrinkar, som badringar och kepsar och nu som staty på Gustav Adolfs torg i Malmö. Barn pekar mot statyn när de kommer in på torget, de springer genast dit, klättrar upp, gömmer sig bakom och leker jage eller tafatt som leken benämns på rikssvenska. I mina observationer använder jag det göteborgska ordet jage för att beskriva leken. Små barn verkar tycka att det är roligt att klättra upp och ner för piedestalens trappavsatser. Äldre barn och vuxna interagerar inte på samma sätt, de ägnar sig åt fotograferande, de tar bilder på sig själva och varandra med Uni som bakgrundsmotiv.

26/11. Ett barn smyger sig in innanför avspärningen för att komma intill den nyinstallerade *Uni*.

19

Dag: onsdag 1 december 2021

Tid: 15.50-15.55

Position: C

Väder: Det har precis slutat att regna. + 5 grader.

Barn radar upp sig framför Uni. De verka tycka att det är roligt att klättra upp. De leker "herre på täppan". Stora vattenpölar på torget. I norra Skåne är det snökaos.

20

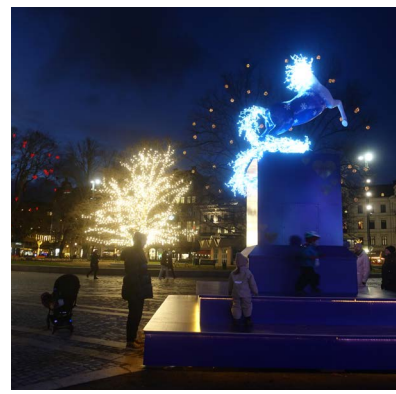
Dag: torsdag 2 december 2021

Tid: 16-17

Position: C

Väder: Kallt! - 5 grader. Uppehåll. Blåsig.

Enhörningen Uni drar fortsatt till sig uppmärksamhet. Ett gäng småbarn leker jage och springer runt runt runt statyn. Ett barn springer runt i Kungälunden, häpen av förtjusning över alla blinkande glittrande färgglada lampor.

Enhörningen *Uni*.

Som vuxna lär vi oss vilka normer som gäller i olika rum, vi anpassar vårt beteende efter den plats vi befinner oss på men barn har inte denna erfarenhet, de kan inte låta bli att leka. Detta skapar en konflikt mellan barnets spontana lek och de vuxnas syn på offentliga rum som inte är avgränsade lekplatser. På lekplatsen är det accepterat att leka, att göra något som är ”annorlunda än det vanliga livet” medan det på torget och i andra icke-lekkodade miljöer inte är lika välkommet. Där förväntas ett mera strikt förhållningsätt till miljön.

Barnfamiljer och förskoleklasser vallfärdar under december månad till Gustav Adolfs torg för att titta på Uni. Vissa besökare börjar behandla området runt omkring Uni som en lekplats där det är ok att springa, klättra och leka medan andra fortsätter att tolka och förhålla sig till platsen som ett utrymme där lek inte är välkommen.

21

Dag: måndag 13 december 2021

Tid: 9-9.50

Position: A och C

Väder: Grått, disigt idag. Morgondimma. Kyrkogården ser mystisk ut i dimman. + 5 grader varmt. Det behövs ingen mössa. Det är milt ute. Inga vantar behövs heller.

Kommunteknik är på plats och jobbar. Tömmer papperskorgar och lägger ut granris i Faxéns rabatt. En av jobbarna tar närbilder på vinterrabatten. Den är fortsatt fin och välordnad. Låg aktivitet på torget nu när julbodarna har kommit på plats. De är stängda idag.

En förskolegrupp i rosa reflexvästar kommer tågandes in på torget. ”Detta är ingen lekplats” säger en förskolelärare. Barnen springer fram till den runda julkulan med sittplats i sammet. De tränger ihop sig. För att vara med på bild. Sen går de.

22

Dag: måndag 6 december 2021

Tid: 9.45-10.15

Position: C

Väder: Moln, ljust. 0 grader kallt. Lite blåsigt. Små små snöflingor lägger sig på min jacka för att direkt smälta bort. De är så små att det nästan inte syns att det är snö. Som små dammkorn i solen på våren.

En förskolegrupp rullar i Cargobikes in på torget. De sitter alldeles stilla och tysta i sina reflexvästar och tittar på Uni. Sedan åker de vidare. Några minuter senare gör en ny förskolegrupp entré på torget. Också de i Cargobikes. Förskoleläraren tar fotografi framför Uni på barnen. Inte heller dessa barn får möjlighet och gå av och leka. Bara sitta och le på bild. Fotograferandet är i fokus. Vad bryr de sig om det? Nu rullar de vidare.

Lekfullhet i alla åldrar

Titti Olsson, chefredaktör för tidskriften STAD efterfrågar i artikeln *Har vi glömt bort den lekande människan?* (2007), offentliga platser som uppmanar till lek, som ger människor utrymme att dagdrömma och fantisera. Lek är beroende av tid och plats, alla människor, inte bara barn, behöver tillåtelse att leka i staden och inte bara på särskilt avsedda och avgränsade platser poängterar Olsson (ibid.).

De amerikanska utbildningsteoretikerna Alice Kolb & David Kolb citerar Erik H. Erikson, professor i utvecklingspsykologi, som hävdar att man för att uppleva lek måste vara ”fri från samvetets tvång och från impulser av rationalitet” (Erikson 1950 se Kolb & Kolb 2010 s.187). Lekfullhet är något vi har med oss hela livet men för många vuxna har spontaniteten och öppenheten tagit ett steg tillbaka till förmån för det rationella och ansvarstagande jaget. Rädslan för att verka löjlig eller känna sig obekvämt tar överhanden. Kolb & Kolb (2010) menar att barn kan göra nästan vad som helst till en lekplats genom att enkelt utbyta leksignaler med varandra eller interagera med den yttre miljön. Vuxna, däremot, behöver ta ett kliv åt sidan, in i en annan verklighet för att upptäcka leken. Vidare förklarar Kolb & Kolb (ibid.) att de sociala konventioner som påtvingas vuxenlivet blockerar vår förmåga att utbyta leksignaler mellan varandra och för att bryta denna blockering behövs en delad förståelse om att det är ”ok att leka”.

Identifiera lek

När jag har observerat lek på Gustav Adolfs torg har jag märkt att min uppmärksamhet dras till yngre barn. Vuxnas lek är svårare att observera och identifiera. Åsa Harvard, lektor vid Malmö universitet har i sin forskning om lek beskrivit vuxnas lekande som subtil och småskalig (Filosofiska rummet 2005). En vuxens lek kan yttra sig genom mimik, gester och tonlägen - leksignaler som jag som observatör har svårt att lägga märke till. Vuxna och ungdomars lek på Gustav Adolfs torg förekommer men är svårare att se.

23

Dag: onsdag 15 december 2021

Tid: 11.30-12

Position: C

Väder: + 8 grader. Sol/moln. Det klarnar upp och solen lyser igenom. Solen står lågt men känns ändå.

Ett pensionärgäng hänger vid Uni. En har käpp. En har rullator. En sitter i permobil. De pratar och gestikulerar, verkar ha det trevligt.

Vuxnas lek har varit svårare att observera. Fantasin händer på insidan. Den är inte lika fysisk.

Vuxnas lek kan yttra sig genom mimik och gester.

24

Dag: onsdag 23 februari 2022

Tid: 14.45-15.00

Position: C

Väder: + 7 grader sol och moln.

En busschaufför och hans kompis står och dricker kaffe vid bokhäcken. De är inne i något, pratar snabbt, hetsigt. Busschauffören viftar med armarna, kompisen nickar och sippar på sin take-away kaffe.

Åsa Harvard (Filosofiska rummet 2005) menar att den fysiska leken flyttar in på det mentala planet när vi går från barn till vuxen, den byter skepnad från lek till inre fantasi (ibid.). Situationer och händelseförlopp som jag har identifierat som lek i mina observationer är baserade på min intuition och känsla för vad som är lek. Det är inte säkert att den som leker identifierar sin aktivitet som lek. Små barn kännetecknas av en total aktivitet som innefattar allt och som pågår hela tiden. Som vuxna identifierar vi beteendet som lek eftersom det är ett barn men för barnet självt är det bara att "hålla på" menar Åsa Harvard (ibid.).

Personer 17 november 2021.
De flesta som passerar Gustav Adolfs torg, stannar inte upp, de går bara förbi. Hinner inte stanna upp för att leka, interagera.

Bristen på lek

De flesta vuxna personer som jag observerat på Gustav Adolfs torg är personer som passerar och genar. Personer som är fullt upptagna med att ta sig från A till B. Det hinner inte bli någon lek, dagdröm, fantasi eller interaktion. De olika årstiderna, vädrets påverkan och de människor som befolkar miljön ger stadens offentliga rum goda förutsättningar för lekfulla förlopp, händelser och möten. Men för att leka behöver man stanna upp. Lekfullhet är tätt förknippad med närvaro. Den kräver sitt utrymme, sin tid.

25

Dag: torsdag 9 december 2021

Tid: 16.30-17

Position: B

Väder: Det snöar. Full jul på torget nu. Santa Claus is coming to town.

Flera personer fotograferar sig själva och varandra. En kvinna ber en man ta en bild av henne och hennes barn. De hjälps åt med förevigandet. Det är fint.

En pojke försöker fänga snöflingor i munnen och står gapandes mot himlen.

Visuell hegemoni

Huizinga (1945) skriver att leken för den vuxne, ansvarige människan är en funktion som hen lika väl kan vara utan. Behovet av lek finns men kan enkelt avbrytas eller helt utebli. Åsa Harvard (Filosofiska rummet 2005) menar att vi i dagens kunskapssamhälle har ett stort utrymme för lek, både tidsmässigt och mentalt men istället för att själva vara aktiva i leken, låter vi andra leka åt oss. Vi tittar på dansföreställningar, fotbollsmatcher och vackra målningar istället för att själva vara den aktiva, lekande människan.

26

Dag: tisdag 11 januari 2022

Tid: 17.45-18

Position: A

Väder: Mörkt +2 grader. Vid gott mod.

Första besöket i år. Platsen känns stor nu när julen är bortstädad.

Spår från nyår. Paljetter på marken.

En strid ström rör sig genom platsen.

Barn och vuxna uppehåller sig på platsen.

En barnfamilj äter dillchips vid fontän-kanten. De sitter och tittar på paketen och hjärtana i träden. En man i gul jacka sitter på en bänk närmast HM Home. Han dricker öl, Norrlands guld och tittar rakt ut i luften. Efter en stund börjar han greja med sina skor, byter skosnöre? Jag har inte sett honom innan.

Fig 5. *Den visuella hegemonin*.
Parafras inspirerad av Salvador Dalí och Luis Buñuels film *Den andalusiska hunden* (1929).

Den finske arkitekturprofessorn Juhani Pallasmaa har författat ett flertal böcker som berör fenomenologiska studier kring arkitektur och hur vi uppfattar den byggda miljön med våra sinnen. I boken *The eyes of the skin: Architecture and the Senses* (2012 s.22) kritiserar Pallasmaa dagens arkitektur för att fokusera för mycket på det visuella på bekostnad av våra andra sinnen. "Modernist design at large has housed the intellect and the eye, but it has left the body and the other senses, as well as our memories, imagination and dreams, homeless".

27

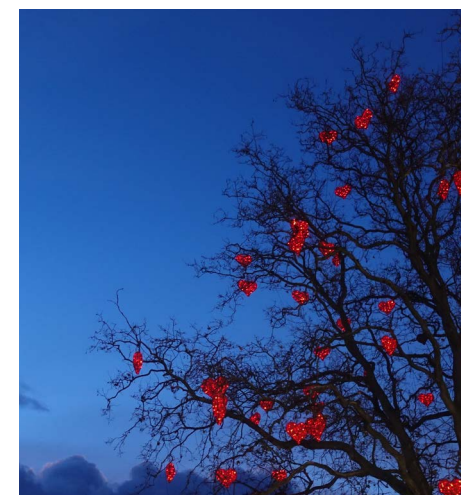
Dag: måndag 29 november 2021

Tid: 17.00-17.15

Position: A

Väder: Kallt! Jättekallt!

Måste röra mig runt torget för att inte förfrysas. Det har bildats en tunn hinna av is på dammen och barn går fram och bryter sönder den och håller upp för att visa sina föräldrar. De fastnar. Föräldrarna vill att de ska titta på de inhägnade lysande djuren. Barnen är fast med isen. De är spännande. "Kan man åka skridskor på den" frågar den ena. "Nej jag tror inte det" svarar den andra. De vuxna får lirka. De lysande djuren är inte lika roliga.

Vi behöver få utrymme för att använda alla våra sinnen, inte bara det visuella. Lysande fjärilar, paket och hjärtan upphängda i parkens träd, alla stimulerar endast en del av kroppen: våra ögon.

De tunna is-skärvorna gick att bryta isär, omforma och påverka. Isen erbjöd något spännande, annorlunda och fantasifullt till skillnad från de inhägnade djuren som enbart var till för att tittas på. Juhani Pallasmaa (2012 s.18) ser ett samband mellan synens växande hegemoni och utvecklingen av den självmedvetna, egocentrerade människan i dagens samhälle. På sikt skapar detta en ökad separation mellan jaget och världen eftersom ”synen skiljer oss från världen medan de andra sinnena förenar oss med den”. Vidare framhåller Pallasmaa (ibid.) att synens hegemoni har förstärkts i vår tid av en mängd tekniska uppfinningar. Produktionen av bilder är oändlig och är hela tiden närvarande. Aldrig förr har vi haft fotograferandet så nära till hands. När juldekorationerna på Gustav Adolfs torg installerades blev fotograferandet en huvudaktivitet på platsen.

För att människor i staden ska dra nytta av täta sociala miljöer krävs att offentliga miljöer lockar till konkret handling, till interaktion. Fredrika Mårtensson, fil.dr. i miljöpsykologi och forskare vid SLU (2010) framhåller att de oväntade, överraskningsmomentet är grundläggande i all lek. Lek är ett samspel med omvärlden och genom leken skapas relationer till specifika platser. Mårtensson (2010) tar upp ett exempel med en boll, bollen ger oväntade reaktioner och stimulerar leken. På samma sätt kan landskapet stimulera leken genom att locka till rörelse och interaktion ”Det handlar om att utforska möjligheterna i mötet mellan kropp, fantasi och staden som konkret plats” (Mårtensson 2010).

Rundningen – ett barnens paradiset

Sedan slutet av 1800-talet har lekplatser varit ett givet inslag i den byggda miljön (Jansson & Klintborg Ahlklo 2016). I takt med samhällets förändrade normer och ideal har synen på lek som fenomen och lekens plats i staden förändrats. Idag ifrågasätts ofta behovet av plats för lek. Tidigare byggnormer garanterade att yta för lek avsattes på ett lätthanterligt sätt men sedan 1990-talet pågår en omfattande förändringsprocess. Denna process har medfört att många lekmiljöer har försvunnit på grund av ekonomiska nedskärningar i offentlig förvaltning, förtätning och förändrade ideal (ibid.).

Innan Gustav Adolfs torg fick sin nuvarande form 1997 fanns en oval park i mitten av torget som kallades för Rundningen. Den lilla parken hade funnits sedan slutet av 1800-talet och var en populär social mötesplats. Författaren Alice Lyttkens (1897-1991), växte upp i närheten av Gustav Adolfs torg och beskriver Rundningen i sin bok *Leva om sitt liv* (1989).

Efter nutida begrepp var där ingen lekplats, men på en grusplan omkring en praktfull blodbok samlades vi för att hoppa hage, rulla kulor, springa ikapp, hoppa rep, rulla tunnband och kasta boll. De flesta barn som samlades i Runnigen [sic] kom från husen vid torget och de närmaste gatorna och de tillhörde ungefär samma samhällsgrupp. Arbetarbarnen vågade sig inte dit.

Fig 6. Rundningen cirka 1930

Gunnar Löwegren beskriver i boken *Minnenas Malmö* (1974) Rundningen som ett ”barnens paradis”. Han framställer, precis som Lyttkens Rundningen som en lummig oas med en grusplan där barn från kvarteret samlades för att leka.

I Lyttkens och Löwegrens citat kan jag utläsa två saker. För det första att Gustav Adolfs torg tidigare har haft en plats för lek som varit en populär mötesplats. För det andra att Rundningen fungerat som en grannskapspark för över- och medelklassen snarare än som offentlig plats dit alla har tillträde. Torgets utformning idag visar inga tecken på att platsen skulle vara till enbart för de som bor i kvarteret. Min uppfattning är att de som vistas på torget idag är en mer blandad grupp där alla samhällsgrupper finns representerade. Det är svårt att veta om mötesplatsen för lek försvann på grund av att torget gestaltades om eller om det finns en annan orsak. Idag finns en lekplats i Altonaparken, 500 meter öster om torget vid kanalen. Kanske fyller den lekplatsen funktionen Rundningen tidigare hade på Gustav Adolfs torg.

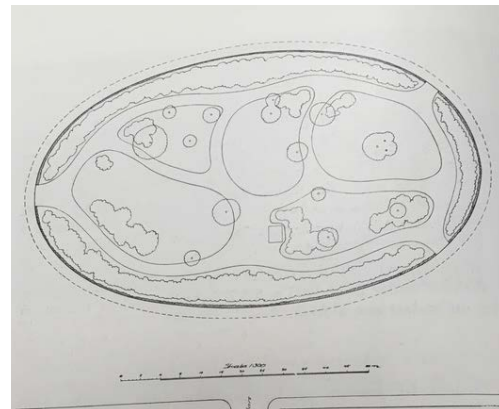

Fig 7. Plan över Rundningen 1800-talets slut.

Fig 8. Rundningen 1980.

Fig 9. Rundningen 1920 med fontänen *Lekande barn* i bakgrunden

Gustav Adolfs torg 2021. Torgets utformning har förändrats men fontänen *Lekande barn* finns fortfarande på platsen även om den flyttats till en ny placering.

Fynd: Lek

Användarnas interaktion med Gustav Adolfs torg i förhållande till begreppen lek och lekfullhet kan karaktäriseras utifrån Huizingas teori om den lekande människan (1945). Genom att ta på mig de lekfulla glasögonen har jag kunnat karaktärisera den lek och lekfullhet som finns på Gustav Adolfs torg men också bristen på densamma.

Användarnas interaktion med platsen karaktäriseras av ett spontant och kreativt förhållningssätt där torget får agera lekplats – bänkar används som gömställe, stödmurarna för att balansera på och markmaterialets mönster för att springa på. Men denna lek och interaktion är inte alltid välkommen. Mina observationer visar att det finns en konflikt mellan den lekande människan och torget som det ser ut idag. När jag var ute på torget den 13/12 hörde jag en förskolelärare ropa ”det här är ingen lekplats” för att markera att platsen är något annat, motsatt till lekplatsen. Johan Huizinga (1945) påpekar att lek inte alltid är en motsats till allvar, för leken kan mycket väl vara allvarlig men ändå har leken svårt att ta plats i rum som inte är kodade för lek.

Som vuxna lär vi oss vilka normer som gäller i olika rum, vi anpassar vårt beteende efter den plats vi befinner oss på men barn har inte denna erfarenhet, de kan inte låta bli att leka. Detta skapar en konflikt mellan barnets spontana lek och de vuxnas syn på offentliga rum som inte är avgränsade lekplatser. På lekplatsen är det accepterat att leka, att göra något som är ”annorlunda än det vanliga livet” medan det på torget och i andra icke-lekkodade miljöer inte är lika välkommet. Där förväntas ett mera strikt förhållningssätt till miljön. Torg är något annat än lekplats. Det har en annan funktion än lekplatsen och ska vara en paus, passage eller sluss i stadsrummet. Det ska vara en neutral plats där alla kan känna sig välkomna. Gustav Adolfs torg består till en stor del av en grå, platt yta vilket skulle kunna vara en orsak till att det stundtals ligger en sordin, en grå filt över leken och det lekfulla.

Åsa Harvard menar att leken byter skepnad när vi går från barn till vuxna – från lek till inre fantasi (Filosofiska rummet 2005). Jag tänker att denna förändring bidrar till en viss distansering, istället för att upptäcka och interagera med miljön tar vi som vuxna ofta ett kliv tillbaka och börjar istället mer och mer betrakta och endast se på vår omgivning. Detta går hand i hand med Juhani Pallasmaas (2005) problematisering av synens hegemoni i dagens arkitektur. Det passiva, iakttagande förhållningssättet är det rådande. Samtliga element som introducerades inför julen var till för att tittas på och stimulerade enbart ett sinne: synen. När isen på fontänen Öresund frös till is observerade jag barn som lekte med isen (se 29/11). De var helt fast i leken med is-skärvorna och de vuxna fick lirka länge för att få med sig barnen hem. Observationen illustrerar hur stimulerande det kan vara att få möjlighet att använda fler sinnen, att känna med kroppen, omforma och påverka miljön.

När julen kom till Gustav Adolfs torg hände det något med leken på platsen. Den lekfulla statyn Uni skapade nya förutsättningar för lek. Vissa började behandla statyn som en klätterställning och lät sina barn leka på och runt omkring statyn. Kanske är tydliga symboler som Uni vad den stressade nutidsmänniskan behöver för att stanna upp och förstå att det är okej att leka? Något som tydligt anspelar på lek och lekfullhet. Landskapsarkitektkontoret Urbio presenterade (2018) en idé till hur behoven för Homo ludens kan tillgodoses i det offentliga rummet genom att aktivera torg. De föreslår bemannade lek-kiosker, så kallade Kurtorg där förbipasseranden ges möjlighet till lån av utrustning och redskap. Kanske Gustav Adolfs torg skulle kunna anamma ett sådant koncept och bli ett lekens paradisisgen?

Kapitel 4: Diskussion

Min ambition har varit att besvara följande frågeställningar:

- 1) Vad karaktäriserar användarnas interaktion med platsen i relation till begreppet rytm?
- 2) Vad karaktäriserar användarnas interaktion med platsen i relation till begreppen lek och lekfullhet?

I detta avslutande kapitel kommer jag att lyfta fram och värdera betydelsen av de fynd jag har gjort under arbetets gång. Jag diskuterar även min process och metod samt presenterar mina slutsatser.

Mina fynd

Genom att titta efter spår, fotografera, föra dagboksanteckningar och göra litteraturstudier har rapportens frågeställningar delvis kunnat besvaras.

Det har varit lättare att karaktärisera användarnas interaktion med platsen i förhållande till begreppet rytm än till begreppet lek. Lek är i sig en interaktion och det har varit svårt att karaktärisera och skilja ut vart gränsen går mellan interaktion och lek. Den första frågeställningen, som berör rytm har kunnat besvaras. Den andra frågeställningen, som berör lek har snarare blivit föremål för en insiktskapande genomlysning. Jag kan svara på hur leken kan karaktäriseras men det är svårare att sätta fingret på vad som karaktäriserar den.

Rytm

Användarnas interaktion till platsen i relation till begreppet rytm karaktäriseras av polyrytmik – olika scener utspelar sig på torget samtidigt. Människor kommer och går, vissa rör sig snabbt och andra långsamt. En del uppehåller sig på torget under en längre tid men de allra flesta passerar bara platsen som hastigast.

Genom att använda teknikerna observation och timelapse-fotografering är det möjligt att spåra platsens rytmiska nätverk och på så sätt öka förståelsen för hur vårt vardagliga liv är sammanflätat med det offentliga rummet.

Lek

Användarnas interaktion med Gustav Adolfs torg i förhållande till begreppen lek och lekfullhet kan karaktäriseras utifrån Huizingas teori om den lekande människan (1945). Genom att ta på mig de lekfulla glasögonen har jag kunnat karaktärisera den lek och lekfullhet som finns på Gustav Adolfs torg men också bristen på densamma.

Gustav Adolfs torg är ingen lekplats och det finns inget i utformningen som tydligt signalerar eller uppmanar till lek. Torget karaktäriseras snarare av brist på lek än lekfullhet. Trots detta har jag iakttagit lek och lekfulla situationer vid nästan varje observationstillfälle. För att människor i staden ska dra nytta av täta sociala miljöer krävs att offentliga miljöer lockar till konkret handling, till interaktion.

Koppling rytm och lek

De cykliska rytmerna - vårt behov av att ha roligt, stanna upp och interagera med platsen Gustav Adolfs torg får idag stå tillbaka till förmån för de linjära rytmerna (där arbete och konsumtion är de mest framträdande). Platsens utformning är designad så att människor lätt kan ta sig till och från arbete, shopping och nöjen. Bussarna till Gustav Adolfs torg går under stora delar av dygnet var och varannan minut, allt för att effektivisera våra dagar så vi ska ha så kort tid som möjligt mellan hemmet och arbetet eller skolan. Mellanrummen, där vi kan slå oss ner en stund, leka eller interagera är få, de får man aktivt söka på egen hand.

Gabrielsson (2007) hävdar att dagens städer är programmerade för konsumtion och upplevelser snarare än verkligt innehåll. Detta påstående gäller även för Gustav Adolfs torg. I dagens kunskapssamhälle har vi, enligt Åsa Harvard (2005) ett stort utrymme för lek och lekfullhet men istället för att själva vara aktiva i leken, låter vi andra leka åt oss. Vi konsumerar det roliga istället för att själva interagera, leka eller skapa. Denna tendens lyfter även Juhani Pallasmaa (2012) som menar att vi lever i en synens hegemoni där de andra sinnena har trängts undan till förmån för det visuella. Den visuella dominansen kan kopplas till den ökade hastigheten i vårt samhälle. Vi lever i en tid där upplevelse har blivit synonymt med konsumtion, vilket hindrar oss från att själva uppleva och vara den aktiva, interagerande och lekande människan.

Trots denna dystopiska utläggning ser jag ändå hopp för ett annat förhållningssätt till tid där leken får utrymme. Som exempel vill jag knyta an till en observation från den 22 februari:

3 flickor leker på stödmuren vid busshållplatsen. De dansar och hoppar. Klättrar i det lilla trädet. De turas om med att vara den som bestämmer. Min tur! Ropar den ena. De dansar fram på stödmuren, en går först och de andra efter.

Barnen har stannat upp vid torget bara för att vara och leka en stund. Det finns utrymme för lek och lekfullhet på Gustav Adolfs torg men det kan vara svårt att hitta.

Att leva med en plats

Att studera Gustav Adolfs torg under ett halvårs tid har gett mig möjlighet att på djupet reflektera och uppleva platsen. Det har gjort att jag lärt känna platsen men också gett mig verktyg till att skapa relation till och förstå andra platser. Jag har levt med platsen, studerat hur torget har gått från höst till vinter och nu vid sista observationstillfället (i början av mars) har våren kommit till Gustav Adolfs torg. Jag har lärt känna både platsen och dess olika skrymslen, jag har studerat detaljer, mönster och rörelser.

Nyfikenheten på platsen och de människor som besöker den har varit en drivkraft i detta arbete. Jag har jobbat intuitivt med platsen och låtit det jag ser och observerar guida mig vidare i arbetet. En plats är outtömlig eftersom den hela tiden skapas av de människor som befolkar den.

Det är antagligen ekonomiskt oförsvarbart att glo på människor i flera månaders tid men jag är glad att jag har tagit mig tiden att göra detta under min studietid. Jag är rädd för att i mitt framtida yrkesliv inte få möjlighet att lära känna en plats tillräckligt innan den ska byggas om.

Metodkritik

Syftet med den här studien har varit att genom observationer, karaktärisera platsen Gustav Adolfs torgs materialitet, själ och funktion samt undersöka interaktionen mellan plats och användare.

Fenomenologins strävan att beskriva och karaktärisera snarare än att förklara hur användarna upplever saker och ting har varit framgångsrik för studien. Genom att låta användarnas vardagliga och rutinmässiga aspekter stå i centrum för min forskning har jag nått en ökad förståelse för interaktionen mellan plats och användare.

I syfte att karaktärisera Gustav Adolfs torg gjorde jag inledningsvis en teoretisk fördjupning i platsbegreppet och platsens betydelse. Utifrån dessa teorier och genom observationer på platsen har torgets materialitet, själ och funktion karaktäriserats.

Fälttekniker

Som stöd till observationerna valde jag att använda mig av tre tekniker: fotografera, titta efter spår och dagboksanteckningar.

Fotografier är representationer av verkligheten. Vad jag har valt att fotografera, i vilken vinkel och vid vilket tillfälle spelar in. Hur jag har valt att beskära och redigera fotografierna spelar också in. Positionen för timelapse-sekvenserna valdes eftersom platsens rytm var tydlig där. Sekvenser från andra positioner hade varit intressant att göra för att få ett bredare underlag till rytmanalysen.

Att titta efter spår har varit ett bra sätt för mig att hela tiden ha nyfikna ögon på platsen. Genom att titta efter spår har frågor uppkommit som gett uppsatsen driv. Vad har hänt här? Vems är den där väskan? Vad har hänt sedan igår? I arbetets inledande fas avsatte jag mycket tid åt att titta efter spår av vittringar i markmaterial, bänkar och fontäner. Att titta efter spår har varit ett bra sätt för mig att få en djupare bild av platsen, både hur den används idag och för att hitta historiska spår. En djupare analys av de spår jag hittat hade kunnat göras för att ge uppsatsen ytterligare tyngd. Likaså är de fynd jag valt att lyfta fram i uppsatsen endast en liten del av de spår jag har hittat. Möjligen hade jag kunnat föra in fler spår för att ge en mer komplex bild av platsen.

Dagboksanteckningarna har varit oombärliga för denna uppsats. De representerar intryck som noterats i stunden, direkt på platsen. Det tog tid att hitta en form där observationerna lyftes fram på ett bra sätt. Observationerna berör ibland flera olika teman och möjliga ingångar, vilka observationer som skulle kopplas till vilken teori/tema var därför inte helt självklar. Jag övervägde att redovisa observationerna i kronologisk ordning i ett eget kapitel. Rapporten hade då eventuellt blivit mer lättöverskådlig men risken finns att de hade blivit sämre flöde i texten. Flätningen av observationer, teorier och reflektioner har varit det svåraste att få till men jag tyckte att det vart värt arbetet för att ge rapporten den platsnärvaro som ligger till grund för hela rapporten.

Ostrukturerad observation

Timelapse-fotograferingen är de enda strukturerade observationen jag har gjort. Övriga bilder och observationer har gjorts på min egen intuition. En mer strukturerad observationsmodell hade eventuellt kunnat leda till att jämförelser lättare hade kunnat dras och arbetets form hade blivit mer fokuserad. Å andra sidan har det ostrukturerade angreppssättet gjort att jag har haft möjlighet att komma närmre platsen och dess händelser eftersom jag har kunnat rikta min uppmärksamhet mot det som händer på platsen och gå på de impulser jag har fått. Ytterligare tekniker hade kunnat användas för att fånga in fler perspektiv men jag tycker att arbetet tjänade på att begränsas till tre tekniker.

Etiska överväganden

Att stå eller sitta på ett torg och stirra på människor är inte helt oproblematiskt. Jag har agerat diskret. Som nämndes inledningsvis kan det finnas etiska problem kopplat till observationsmetoden. Jag har inte informerat de människor jag observerat om min studie. I enstaka fall har jag pratat med personer på platsen men för det mesta har jag, likt Gehl & Sparre (2013) varit en fluga på väggen. När jag har observerat händelser har jag följt människor med blicken men jag har inte följt efter personer för att inte uppfattas som hotfull eller obehaglig. Det är tillåtet att fotografera på allmän plats och det är tillåtet att fotografera personer utan att be om lov. Bilder som kan verka stötande eller allt för intima har sållats bort.

Slutsats

Att leva med platsen, att besöka den ofta och under långa sammanhängande tidpunkter har varit nyckeln till att få en detaljerad förståelse för samspelet mellan det offentliga rummet och det vardagliga livet på Gustav Adolfs torg. Min förhoppning är att fler inspireras till att ”leva med platser” för att få syn på de samspel som finns mellan platser och människor.

Genom att karaktärisera platsen utifrån begreppen rytm och lek kan slutsatser om sambandet mellan plats och användare dras. Rytmen fungerar som Gustav Adolfs torgs underliggande, diskreta arkitektur – olika scener utspelar sig på torget samtidigt. Mellanrummen, tid för att leka och interagera är på Gustav Adolfs torg begränsade och torget karaktäriseras snarare av brist på lek än lekfullhet.

För en landskapsarkitekt är platsbesök under ett halvårs tid en lång period men för platsen är det bara ett ögonblick. Arbetet har haft som ambition att visa på de långsamma tidsförloppen, de små skiftningarna, vardagliga händelser, som spricker upp och försvinner, detaljer som tillsammans skapar den värld som omger oss.

Referenser

Litterära källor

Dee, C. (2012a). *To design landscape: art, nature and utility*. Sidan 14-23. London: Routledge.

Dee, C. (2012b). *To design landscape: art, nature and utility*. Sidan 48-55. London: Routledge.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken : för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Friberg, A. (1998). *Stadens torg*. Kulturmiljövård, vol. 1–2, ss. 64–70.

Gehl, J. (1971). *Livet mellan husen*. Köpenhamn: Arkitektens forl.

Gehl, J. & Svarre, B. (2013). *How to Study Public Life*. 1st ed. 2013. Washington, DC: Island Press/Center for Resource Economics.

Göransson, E. red. (2015). *Platsens poetik. Ett konstnärligt forskningsprojekt om gröna platser och tillhörighet*. Arkitektur- och designcentrum. Stockholm.

Huizinga, J. *Homo ludens*. (1945). Beacon press: Boston.

Jacobs, J. *The Death and Life of Great American Cities*. (1961). Random house: New York.

Jansson, M & Klintborg Ahlklo, Å (2016). *Plats för lek: svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: Svensk byggtjänst.

Kärrholm, M (ed.).(2015). *Urban squares – spatio-temporal studies of design and everyday life in öresund region*. Nordic Academic Press: Lund.

Lefevre, H. (2004). *Rhythmanalysis: space time and everyday life*. London: Continuum.

Lyttkens, A. (1989). *Leva om sitt liv*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Löwegren, G. (1974). Från Gustav Adolfs torg till Ribersborg i *Minnenas Malmö*, s. 132–143. Gustavsson, R (red.). Sydsvenska Dagbladet: Malmö.

Mårtensson, F. (2010). Den fartfyllda rofyllheten. I Lieberg, M., de Laval, S. & Åkerblom, P. (red.) *Den lärande staden*. 1. uppl. Umeå: Borea, s. 97-111

Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius loci: towards a phenomenology of architecture*. London: Academy ed.

Norberg-Schulz, C. (1999). Fenomenet plats. I Beck, I, Holm, E, Sandqvist, T, Wallenstein, S och Winbladh, M (red.). *Arkitekturteorier : Skriftserien Kairos* Nr 5. Sverige: Raster Förlag, s. 89-115.

Olsson, T. (2007). *Har vi glömt bort den lekande människan?* Bulletinen 1/2007 Alnarp: Movium SLU

Pallasmaa, J. (2012). *The eyes of the skin: architecture and the senses*. 3rd ed. Chichester, West Sussex U.K: Wiley.

Patel, R & Davidson, B (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Perec, G. (1975). *An attempt at exhausting a place in Paris*. Cambridge, Massachusetts: Wakefield press.

Rosengren, J & Striner, U. (2019). *En promenad genom stan: malmömiljöer genom tiderna*. Malmö: Kira förlag.

Rosengren, K.E. (1971). *Sociologisk metodik*. Stockholm: Läromedelsförl.

Solá-Morales, I. (1999). Plats-permanens eller produktion. I I Beck, I, Holm, E, Sandqvist, T, Wallenstein, S och Winbladh, M (red.) *Arkitekturteorier : Skriftserien Kairos* Nr 5. Sverige: Raster Förlag, s. 185-198.

Elektroniska källor

Björklund, U Hannerz, U. (2018). *Nyckelbegrepp i socialantropologin*. Stockholm: Stockholms universitet. <https://www.socant.su.se/publikationer/nyckelbegrepp> [2021-12-28]

Dueppleman, S & Herrington, S. (2014). *Plotting Time in Landscape Architecture*. London: Routledge. <https://doi.org/10.1080/14601176.2013.850240> [2021-12-17]

Filosofiska rummet. (2005). *Filosofiska rummet: lek*. [Radioprogram]. Producent: Thomas Lunderquist, Sveriges Radio, P1 13 november. <https://sverigesradio.se/avsnitt/70666> [2022-02-03]

Gabrielsson, C. (2007). *Att göra skillnad: Det offentliga rummet för konst, arkitektur och politiska föreställningar*. Diss. Stockholm: KTH. <http://kth.diva-portal.org/smash/get/diva2:11554/FULLTEXT01.pdf> [2022-01-14]

Kolb, A.Y. & Kolb, D.A. (2010). *Learning to play, playing to learn: A case study of a ludic learning space*. Journal of organizational change management, 23 (1), 26–50. <https://doi.org/10.1108/09534811011017199> [2022-01-14]

Malmö stad (2021). *Vanliga frågor om enhörningen på Gustav Adolfs torg*. <https://malmo.se/Sa-arbetar-vi-med.../Stad-och-trafik/Vanliga-fragor-om-enhorningen-pa-Gustav-Adolfs-torg.html> [2021-12-09]

Malmö Stad (2022) *Malmös omvandling från industristad till kunskapsstad*. <https://malmo.se/Fakta-och-statistik/Malmos-omvandling-fran-industristad-till-kunskapsstad.html> [2022-01-17]

Roslund, B (1997). *Torg i tiden* [video] <https://www.youtube.com/watch?v=-ba-2Oq65qe4> [2021-12-15]

Stil i P1. (2019). *Enhörningar – inte bara glitter, glas och regnbågar*. [Radioprogram]. Producent: Erik Sjölin, Sveriges Radio, P1 18 oktober. <https://sverigesradio.se/avsnitt/1373778> [2022-01-24]

Svenska Akademiens ordbok (1898). *Allvar*. Stockholm: Svenska Akademien. https://www.saob.se/artikel/?unik=A_0979-0178.NPvx [2022-01-24]

Urbio (2018). *Om kurtorg och torgkuratorer*. <https://urbio.se/nyheter/om-kurtorg-torgkuratorer/> [2022-02-04]

Figurförteckning

1. Stadsbyggnadskontoret Malmö stad (2022). *Rekognosceringskarta 1812*. [Kartografiskt material]. https://kartor.malmo.se/rest/leaf/1.0/?config=../configs-1.0/malmo_atlas.js [2022-03-09]
2. Stadsbyggnadskontoret Malmö stad (2022). *Stadskarta*. [Kartografiskt material] https://kartor.malmo.se/rest/leaf/1.0/?config=../configs-1.0/malmo_atlas.js [2022-03-09]
3. Plan över Gustav Adolfs torg. Adrian Reppen (2020) bidrog med underlag till planen som redigerats av författaren.
4. Plan över observationspostioner. Adrian Reppen (2020) bidrog med underlag till planen som redigerats av författaren.
5. Den visuella hegemonin. Fotograf: Zara Persson. Parafras inspirerad av Salvador Dalí och Luis Buñuels film *Den andalusiska hunden* (1929). [film]. Frankrike: Luis Buñuel.

Figur 6 - 9 är alla hämtade från Malmö stads bildarkiv <https://bildarkivet.malmo.se/asset-bank/action/quickSearch?CSRF=o6uF7zKmVcaeMPsiAAqv&new-Search=true&quickSearch=true&includeImplicitCategoryMembers=true&keywords=Gustav+Adolfs+torg&cachedCriteria=1> [2022-03-09]

Övriga figurer, samt illustrationer och redigeringar, är gjorda av författaren (2021-2022).

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.